

V l á d n í n á v r h

Z Á K O N

ze dne2020

o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o náhradním výživném)

Parlament se usnesl na tomto zákoně České republiky:

ČÁST PRVNÍ NÁHRADNÍ VÝŽIVNÉ

§ 1

Předmět úpravy

(1) Tento zákon upravuje podmínky poskytování náhradního výživného pro nezaopatřené dítě (dále jen „náhradní výživné“) v případě, že fyzická osoba, která má k nezaopatřenému dítěti vyživovací povinnost (dále jen „povinná osoba“), tuto svou povinnost neplní.

(2) Náhradní výživné je sociální dávka, kterou poskytuje a náklady na ni hradí stát.

(3) Tento zákon dále upravuje postup při vymáhání pohledávek vůči povinné osobě, které na stát přešly v souvislosti s poskytnutím náhradního výživného.

§ 2

Okruh oprávněných osob

(1) Oprávněnou osobou je nezaopatřené dítě podle zákona o státní sociální podpoře¹⁾, které má na území České republiky trvalý pobyt²⁾.

(2) Splnění podmínky trvalého pobytu se nevyžaduje u osoby, která je

¹⁾ § 11 až 16 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

²⁾ § 10 až 12a zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel), ve znění pozdějších předpisů.

§ 76 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů.

§ 66 až 68 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

§ 87g a 87h zákona č. 326/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

- a) rodinným příslušníkem osoby, jejíž nárok na dávku vyplývá z přímo použitelného předpisu Evropské unie³⁾ nebo je rodinným příslušníkem občana Evropské unie, popřípadě států Evropského hospodářského prostoru, který je v České republice zaměstnaný, samostatně výdělečně činný, nebo si takové postavení ponechává a má právo na rovné zacházení podle předpisu Evropské unie⁴⁾,
- b) rodinným příslušníkem občana Evropské unie, popřípadě států Evropského hospodářského prostoru, který je hlášen na území České republiky k pobytu podle jiného právního předpisu⁵⁾ po dobu delší než 3 měsíce a má právo na rovné zacházení podle předpisu Evropské unie⁶⁾ a tento občan a s ním společně posuzované osoby podle zákona o státní sociální podpoře⁶⁾ nejsou neodůvodnitelnou zátěží posuzovanou podle zákona o pomoci v hmotné nouzi⁷⁾,
- c) rodinným příslušníkem cizince, kterému byla udělena doplňková ochrana⁸⁾,
- d) rodinným příslušníkem cizince, který je držitelem povolení k trvalému pobytu s přiznaným právním postavením dlouhodobě pobývajícího rezidenta v Evropské unii na území jiného členského státu Evropské unie a bylo mu vydáno povolení k dlouhodobému pobytu na území České republiky podle jiného právního předpisu⁹⁾, nebo
- e) cizincem bez trvalého pobytu na území České republiky, kterému tento nárok zaručuje mezinárodní smlouva, která je součástí právního řádu.

(3) Oprávněnou osobou není nezaopatřené dítě v plném přímém zaopatření zařízení pro péči o děti nebo mládež a nezaopatřené dítě, kterému náleží příspěvek na úhradu potřeb dítěte podle jiného právního předpisu¹⁰⁾.

CELEX: 32011R0492

CELEX: 32004L0038

CELEX: 32011L0095

CELEX: 32003L0109

CELEX: 32009R0004

§ 3

Podmínky nároku na náhradní výživné

Oprávněná osoba má nárok na náhradní výživné, pokud

- a) k vymožení pohledávek na výživné probíhá exekuční řízení nebo řízení o soudním výkonu rozhodnutí; to neplatí, pokud soudní výkon rozhodnutí nebo exekuce byly zastaveny pro nemajetnost povinné osoby podle § 268 odst. 1 písm. e) občanského soudního řádu, a to v posledních 4 měsících před podáním žádosti, popřípadě v průběhu řízení o náhradní výživné nebo po přiznání nároku na náhradní výživné, a

³⁾ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 492/2011 ze dne 5. dubna 2011 o volném pohybu pracovníků uvnitř Unie, v platném znění.

⁴⁾ Čl. 24 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/38/ES ze dne 29. dubna 2004 o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států, o změně nařízení EHS č. 1612/68 a o zrušení směrnic 64/221/EHS, 68/360/EHS, 72/194/EHS, 73/148/EHS, 75/34/EHS, 75/35/EHS, 90/364/EHS, 90/365/EHS a 93/96/EHS.

⁵⁾ Zákon č. 326/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁾ § 7 zákona č. 117/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁾ § 16 zákona č. 111/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁾ § 14a a 14b zákona č. 325/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁾ § 42c zákona č. 326/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁾ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

- b) má na území České republiky bydliště podle zákona o pomoci v hmotné nouzi; splnění této podmínky se nevyžaduje u osob uvedených v § 2 odst. 2 písm. a).

§ 4

Výše náhradního výživného

(1) Náhradní výživné se stanovuje jako rozdíl výše měsíční dávky výživného určené v exekčním titulu a částečného plnění výživného v příslušném měsíci, nejvýše však ve výši 3000 Kč měsíčně. Plní-li se výživné jinak než v pravidelných měsíčních dávkách, stanoví se pro účely stanovení výše náhradního výživného měsíční průměr těchto částek.

(2) Výše náhradního výživného se stanovuje na období 4 kalendářních měsíců a vychází z měsíčního průměru částek stanovených podle odstavce 1 za 4 kalendářní měsíce předcházející 4 kalendářním měsícům, za které se nárok prokazuje a uplatňuje.

(3) Pro účely stanovení výše náhradního výživného se na pohledávku na výživné, která byla oprávněnou osobou postoupena v období 4 kalendářních měsíců předcházejících 4 kalendářním měsícům, za které se nárok prokazuje a uplatňuje, hledí jako na zcela splněnou bez ohledu na výši přijaté úplaty.

§ 5

Orgán rozhodující o náhradním výživném

V řízení ve věcech náhradního výživného a v řízení o přechodu pohledávky na výživné oprávněné osoby na stát rozhoduje Úřad práce České republiky prostřednictvím krajských poboček nebo pobočky pro hlavní město Prahu (dále jen „Úřad práce“); odvolání proti rozhodnutí Úřadu práce nemá odkladný účinek.

§ 6

Účastníci řízení

(1) V řízeních podle tohoto zákona je účastníkem řízení oprávněná osoba.

(2) V řízení o přeplatku ve věcech náhradního výživného je účastníkem také osoba, k jejímž rukám má být podle exekčního titulu, jehož obsahem je úprava vyživovací povinnosti k oprávněné osobě, plněna vyživovací povinnost (dále jen „příjemce“).

(3) V rozsahu, v jakém nemá oprávněná osoba procesní způsobilost, musí být v řízeních a úkonech podle tohoto zákona zastoupena příjemcem.

§ 7

Žádost o náhradní výživné

(1) Řízení o náhradním výživném se zahajuje na základě písemné žádosti (dále jen „žádost“) oprávněné osoby podané Úřadu práce na tiskopise, jehož vzor uveřejní Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen „ministerstvo“) způsobem umožňujícím dálkový přístup.

(2) V žádosti se kromě náležitostí stanovených správním řádem uvedou

- a) údaje o exekuci nebo soudním výkonu rozhodnutí k vymožení pohledávky na výživné zahrnující zejména informace o orgánu, u něhož byl podán návrh na exekuci nebo soudní výkon rozhodnutí, identifikaci povinné osoby, předmět řízení a jeho spisovou značku, a
- b) způsob výplaty náhradního výživného.

(3) Součástí žádosti je

- a) exekuční titul, jehož obsahem je úprava vyživovací povinnosti k oprávněné osobě,
- b) doklad prokazující výši částečného plnění výživného, doklad prokazující, že byla pohledávka na výživné postoupena, popřípadě prohlášení, že výživné nebylo ani částečně plněno a že pohledávka na výživné nebyla postoupena, a
- c) doklad prokazující, že je dítě nezaopatřené.

(4) Je-li výživné vymáháno v zahraničí, musí být také k žádosti přiložen doklad osvědčující, že byl podán návrh na výkon rozhodnutí příslušnému orgánu v zahraničí nebo žádost o vymáhání výživného prostřednictvím Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

§ 8

Výplata náhradního výživného

(1) Náhradní výživné se vyplácí měsíčně, a to v kalendářním měsíci následujícím po kalendářním měsíci, za který náleží.

(2) Náhradní výživné se vyplácí nejdříve za kalendářní měsíc, v němž byla podána žádost.

(3) Nedosahuje-li náhradní výživné za kalendářní měsíc alespoň částky 100 Kč, vyplácí se jednou za 4 kalendářní měsíce.

(4) Výplata náhradního výživného v dalším období 4 kalendářních měsíců náleží, jestliže oprávněná osoba nejpozději do konce prvního kalendářního měsíce tohoto období prokáže výši uhrazeného výživného za období 4 kalendářních měsíců předcházejících těmto 4 kalendářním měsícům, na které se nárok na výplatu náhradního výživného prokazuje. Neprokáže-li se do této doby výše uhrazeného výživného, rozhodnutím se výplata náhradního výživného zastaví, a to od splátky náležející za kalendářní měsíc, do jehož konce je třeba prokázat výši uhrazeného výživného.

(5) Neprokáže-li se výše uhrazeného výživného ani do konce posledního kalendářního měsíce v období 4 kalendářních měsíců, za které by se mělo náhradní výživné vyplácet, nárok na náhradní výživné rozhodnutím vydaným Úřadem práce zaniká.

(6) Náhradní výživné se vyplácí v české měně převodem na platební účet určený oprávněnou osobou nebo poštovním poukazem, a to podle rozhodnutí oprávněné osoby.

(7) Požádá-li oprávněná osoba o změnu způsobu výplaty náhradního výživného, Úřad práce provede změnu způsobu výplaty náhradního výživného od kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, v němž byla žádost o změnu způsobu výplaty doručena.

§ 9

Změna výše náhradního výživného

(1) Změní-li se výše vyživovací povinnosti a oprávněná osoba o tom Úřad práce informuje podle § 13, provede se změna výše náhradního výživného od kalendářního měsíce, ve kterém se stal vykonatelným titul určující novou výši vyživovací povinnosti.

(2) Změní-li se výše vyživovací povinnosti a oprávněná osoba o tom Úřad práce neinformuje podle § 13, provede se

- a) zvýšení náhradního výživného od kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, kdy byla tato skutečnost zjištěna,
- b) snížení náhradního výživného od kalendářního měsíce, ve kterém se stal vykonatelným titul určující novou výši vyživovací povinnosti.

Ustanovení o přeplatku tím není dotčeno.

(3) Výše náhradního výživného se mění také v závislosti na plnění výše měsíční dávky výživného určené v exekučním titulu, nová výše náhradního výživného se stanovuje vždy na období 4 kalendářních měsíců.

§ 10

Rozhodnutí o změně výše náhradního výživného

(1) O rozhodnutí o změně výše již přiznaného náhradního výživného se učiní pouze záznam do spisu a oprávněná osoba se o něm písemně vyrozumí. Rozhodnutí je prvním úkonem v řízení a nabývá vykonatelnosti provedením záznamu do spisu.

(2) Rozhodnutí uvedené v odstavci 1 bude vyhotoveno písemně a oznámeno oprávněné osobě, jestliže o to požádá ve lhůtě 15 dnů ode dne výplaty nové výše náhradního výživného. Nestane-li se tak, nabývá rozhodnutí právní moci marným uplynutím této lhůty.

§ 11

Zastavení výplaty náhradního výživného

(1) Výplatu náhradního výživného Úřad práce rozhodnutím zastaví na žádost oprávněné osoby.

(2) Jsou-li pochybnosti o dalším trvání nároku na náhradní výživné, Úřad práce vyzve oprávněnou osobu k prokázání podmínek nároku na náhradní výživné.

(3) Nejsou-li na výzvu Úřadu práce prokázány podmínky nároku na již přiznané náhradní výživné, Úřad práce z moci úřední výplatu náhradního výživného rozhodnutím zastaví, a to od splátky za kalendářní měsíc následující po kalendářním měsíci, ve kterém byl zjištěn důvod pro zastavení výplaty.

(4) Výplata náhradního výživného se rozhodnutím obnoví od splátky za kalendářní měsíc, ve kterém oprávněná osoba prokáže podmínky nároku na náhradní výživné. Nejsou-li ani ve lhůtě dodatečně uložené Úřadem práce prokázány podmínky nároku na náhradní výživné, jehož výplata byla zastavena, Úřad práce náhradní výživné rozhodnutím odejme, a to ode dne následujícího po dni, jímž uplynulo období k prokázání podmínek nároku na náhradní výživné. Žádost o přiznání náhradního výživného může být opět podána nejdříve po uplynutí 4 měsíců od konce kalendářního měsíce, ve kterém došlo k odnětí náhradního výživného.

(5) Náhradní výživné neprávem přiznané, vyplacené nebo vyplácené ve vyšší částce, než náleží, se rozhodnutím odejme nebo sníží, a to ode dne následujícího po dni, jímž uplynulo období, za které již bylo vyplaceno. Ustanovení o přeplatku není tímto dotčeno. Žádost o přiznání náhradního výživného může být opět podána nejdříve po uplynutí 4 měsíců od konce kalendářního měsíce, ve kterém došlo k odnětí náhradního výživného.

§ 12 Přeplatky

(1) Příjemce náhradního výživného, který přijal náhradní výživné nebo jeho část, ačkoliv musel vědět, že bylo vyplaceno neprávem nebo ve vyšší částce, než náležela, nebo jinak způsobil, že náhradní výživné bylo vyplaceno neprávem nebo v nesprávné výši, je povinen náhradní výživné nebo jeho část vrátit, a to i spotřebované.

(2) O povinnosti vrátit náhradní výživné nebo jeho část rozhoduje Úřad práce. Částky neprávem přijaté mohou být sráženy z náhradního výživného, které má být vyplaceno v následujících měsících. Přeplatky vybírá Úřad práce, který o povinnosti vrátit přeplatek rozhodl.

(3) Povinnost vrátit náhradní výživné poskytnuté neprávem nebo v nesprávné výši zaniká uplynutím 3 let ode dne, kdy bylo vyplaceno. Tato doba neplyne po dobu řízení o opravném prostředku nebo o žalobě proti rozhodnutí o povinnosti vrátit přeplatek, po dobu řízení o soudním výkonu rozhodnutí nebo exekuci a jejich provádění a po dobu, kdy jsou na úhradu přeplatku prováděny srážky z náhradního výživného nebo jiného příjmu.

§ 13 Povinnosti při poskytování náhradního výživného

- (1) Oprávněná osoba je povinna
- a) písemně informovat Úřad práce o každé změně skutečností rozhodných pro trvání nároku, výplatu a výši náhradního výživného, a to do 8 dnů ode dne změny těchto skutečností, a
 - b) na výzvu Úřadu práce prokázat skutečnosti rozhodné pro trvání nároku, výplatu a výši náhradního výživného, a to ve lhůtě 8 dnů ode dne doručení výzvy, neurčil-li Úřad práce delší lhůtu.

(2) Osoby, s výjimkou příjemce náhradního výživného, jsou povinny na výzvu Úřadu práce sdělit bezplatně údaje rozhodné podle tohoto zákona pro nárok na náhradní výživné, jeho výši nebo výplatu.

§ 14

Zánik nároku na náhradní výživné

(1) Nárok na náhradní výživné zaniká, pokud oprávněná osoba

- a) přestane splňovat podmínky nároku na náhradní výživné, nebo
- b) ve lhůtě dodatečně uložené Úřadem práce neprokáže skutečnosti rozhodné pro přiznání, výplatu, výši a trvání nároku na náhradní výživné.

(2) Pokud nárok na náhradní výživné zanikl, může být žádost znovu podána nejdříve po uplynutí 4 měsíců od konce kalendářního měsíce, ve kterém nárok zanikl.

(3) Nárok na náhradní výživné zaniká nejpozději

- a) po 24 výplatách náhradního výživného, nebo
- b) skončením nezaopatřenosti oprávněné osoby.

§ 15

Přechod pohledávky na stát a vymáhání pohledávky

(1) Po zániku nároku na náhradní výživné podle § 14 odst. 3, popřípadě dříve, pokud lze důvodně předpokládat, že již náhradní výživné nebude vypláceno, Úřad práce rozhodne, které pohledávky na výživné oprávněné osoby spolu s právy s nimi spojenými přejdou na stát a v jakém rozsahu. O přechodu rozhodne tak, aby součet výší jistin pohledávek odpovídal výši vyplaceného náhradního výživného. Přednostně rozhodne o přechodu pohledávky nejméně zajištěné a při stejné míře zajištění pohledávky nejdříve splatné, počínaje prvním kalendářním měsícem, ze kterého se při stanovení výše náhradního výživného vycházelo. Příslušenství, na které vzniklo právo před vyplacením náhradního výživného, na stát nepřechází. Pohledávka přechází na stát dnem právní moci rozhodnutí podle věty první.

(2) Pohledávku výživného, která přešla na stát, vymáhá Úřad práce. Vymožené pohledávky výživného jsou příjmem státního rozpočtu.

(3) Úřad práce k vymožení pohledávky vyzve oprávněnou osobu, aby po rozhodnutí o přechodu pohledávky na stát podala návrh na vstup státu namísto dosavadního oprávněného do probíhajícího řízení o soudním výkonu rozhodnutí nebo exekučního řízení. Oprávněná osoba je povinna výzvě podle věty první vyhovět; neučiní-li tak, je povinna nahradit státu škodu, kterou takto způsobila.

(4) Návrh na zahájení soudního výkonu rozhodnutí nebo exekuce Úřad práce podá jen tehdy, byla-li vyživovací povinnost částečně plněna, převyšuje-li vyživovací povinnost 3000 Kč nebo byly-li dřívější soudní výkony rozhodnutí nebo exekuce zastaveny; to neplatí, byly-li soudní výkon rozhodnutí nebo exekuce zastaveny z důvodů podle § 268 odst. 1 písm. a), b), e) nebo g) občanského soudního řádu.

(5) Byly-li soudní výkon rozhodnutí nebo exekuce zastaveny z důvodu podle § 268 odst. 1 písm. e) občanského soudního řádu, Úřad práce podá návrh na zahájení soudního výkonu rozhodnutí nebo exekuce jen v případě, došlo-li ke změně majetkových poměrů povinné osoby.

§ 16

Informační systém o náhradním výživném

(1) Úřad práce a ministerstvo jsou oprávněny zpracovávat údaje potřebné pro rozhodování o náhradním výživném a jeho výplatě včetně osobních údajů, a to i v elektronické podobě způsobem umožňujícím dálkový přístup a zároveň zajišťujícím ochranu osobních údajů podle předpisu Evropské unie¹¹⁾.

(2) Ministerstvo je správcem informačního systému o náhradním výživném, který obsahuje údaje o náhradním výživném a jeho výši, o oprávněných osobách, o příjemcích náhradního výživného a osobách povinných. Údaje z tohoto informačního systému sděluje Úřadu práce v souvislosti s řízením o náhradním výživném a řízením o přechodu pohledávky na výživné oprávněné osoby na stát, a to v rozsahu nezbytném pro tato řízení.

(3) Ministerstvo zajišťuje pro provádění zákona aplikační program automatizovaného zpracování údajů potřebný pro rozhodování o náhradním výživném, jeho výplatě a jeho kontrole, včetně jeho aktualizací, a poskytuje tento program bezplatně Úřadu práce.

(4) Úřad práce a ministerstvo jsou povinny zajistit uložení všech údajů z informačního systému o náhradním výživném, které byly získány na základě zpracování údajů o náhradním výživném a všech písemností a spisů týkajících se pravomocně ukončených správních řízení o náhradním výživném po dobu 10 kalendářních let následujících po kalendářním roce, v němž došlo k pravomocnému ukončení takového správního řízení nebo k poslednímu uložení údajů do informačního systému.

(5) Veškeré údaje, které jsou vedeny v informačním systému o náhradním výživném, jsou součástí Jednotného informačního systému práce a sociálních věcí podle zákona o Úřadu práce¹²⁾.

CELEX: 32016R0679

ČÁST DRUHÁ

Změna občanského soudního řádu

§ 17

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 36/1967 Sb., zákona č. 158/1969 Sb., zákona č. 49/1973 Sb., zákona č. 20/1975 Sb., zákona č. 133/1982 Sb., zákona č. 180/1990 Sb., zákona č. 328/1991 Sb., zákona č. 519/1991 Sb., zákona č. 263/1992 Sb., zákona č. 24/1993 Sb., zákona č. 171/1993 Sb., zákona č. 117/1994 Sb., zákona č. 152/1994

¹¹⁾ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES.

¹²⁾ § 4a zákona č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Sb., zákona č. 216/1994 Sb., zákona č. 84/1995 Sb., zákona č. 118/1995 Sb., zákona č. 160/1995 Sb., zákona č. 238/1995 Sb., zákona č. 247/1995 Sb., nálezu Ústavního soudu, vyhlášeného pod č. 31/1996 Sb., zákona č. 142/1996 Sb., nálezu Ústavního soudu, vyhlášeného pod č. 269/1996 Sb., zákona č. 202/1997 Sb., zákona č. 227/1997 Sb., zákona č. 15/1998 Sb., zákona č. 91/1998 Sb., zákona č. 165/1998 Sb., zákona č. 326/1999 Sb., zákona č. 360/1999 Sb., nálezu Ústavního soudu, vyhlášeného pod č. 2/2000 Sb., zákona č. 27/2000 Sb., zákona č. 30/2000 Sb., zákona č. 46/2000 Sb., zákona č. 105/2000 Sb., zákona č. 130/2000 Sb., zákona č. 155/2000 Sb., zákona č. 204/2000 Sb., zákona č. 220/2000 Sb., zákona č. 227/2000 Sb., zákona č. 367/2000 Sb., zákona č. 370/2000 Sb., zákona č. 120/2001 Sb., zákona č. 137/2001 Sb., zákona č. 231/2001 Sb., zákona č. 271/2001 Sb., nálezu Ústavního soudu, vyhlášeného pod č. 276/2001 Sb., zákona č. 317/2001 Sb., zákona č. 451/2001 Sb., zákona č. 491/2001 Sb., zákona č. 501/2001 Sb., zákona č. 151/2002 Sb., zákona č. 202/2002 Sb., zákona č. 226/2002 Sb., zákona č. 309/2002 Sb., zákona č. 320/2002 Sb., nálezu Ústavního soudu, vyhlášeného pod č. 476/2002 Sb., zákona č. 88/2003 Sb., zákona č. 120/2004 Sb., nálezu Ústavního soudu, vyhlášeného pod č. 153/2004 Sb., zákona č. 237/2004 Sb., zákona č. 257/2004 Sb., zákona č. 340/2004 Sb., zákona č. 436/2004 Sb., zákona č. 501/2004 Sb., zákona č. 554/2004 Sb., zákona č. 555/2004 Sb., zákona č. 628/2004 Sb., zákona č. 59/2005 Sb., zákona č. 170/2005 Sb., zákona č. 205/2005 Sb., zákona č. 216/2005 Sb., zákona č. 342/2005 Sb., zákona č. 377/2005 Sb., zákona č. 383/2005 Sb., zákona č. 413/2005 Sb., zákona č. 56/2006 Sb., zákona č. 57/2006 Sb., zákona č. 79/2006 Sb., zákona č. 112/2006 Sb., zákona č. 113/2006 Sb., zákona č. 115/2006 Sb., zákona č. 133/2006 Sb., zákona č. 134/2006 Sb., zákona č. 135/2006 Sb., zákona č. 189/2006 Sb., zákona č. 216/2006 Sb., zákona č. 233/2006 Sb., zákona č. 264/2006 Sb., zákona č. 267/2006 Sb., zákona č. 308/2006 Sb., zákona č. 315/2006 Sb., zákona č. 296/2007 Sb., zákona č. 104/2008 Sb., zákona č. 123/2008 Sb., zákona č. 126/2008 Sb., zákona č. 129/2008 Sb., zákona č. 259/2008 Sb., zákona č. 274/2008 Sb., zákona č. 295/2008 Sb., zákona č. 305/2008 Sb., zákona č. 384/2008 Sb., zákona č. 7/2009 Sb., zákona č. 198/2009 Sb., zákona č. 218/2009 Sb., zákona č. 227/2009 Sb., zákona č. 281/2009 Sb., zákona č. 285/2009 Sb., zákona č. 286/2009 Sb., zákona č. 420/2009 Sb., nálezu Ústavního soudu, vyhlášeného pod č. 48/2010 Sb., zákona č. 347/2010 Sb., zákona č. 409/2010 Sb., zákona č. 69/2011 Sb., nálezu Ústavního soudu, vyhlášeného pod č. 80/2011 Sb., zákona č. 139/2011 Sb., zákona č. 186/2011 Sb., zákona č. 188/2011 Sb., zákona č. 218/2011 Sb., zákona č. 355/2011 Sb., zákona č. 364/2011 Sb., zákona č. 420/2011 Sb., zákona č. 458/2011 Sb., zákona č. 470/2011 Sb., nálezu Ústavního soudu, vyhlášeného pod č. 147/2012 Sb., zákona č. 167/2012 Sb., zákona č. 202/2012 Sb., zákona č. 334/2012 Sb., nálezu Ústavního soudu, vyhlášeného pod č. 369/2012 Sb., zákona č. 396/2012 Sb., zákona č. 399/2012 Sb., zákona č. 401/2012 Sb., zákona č. 404/2012 Sb., zákona č. 45/2013 Sb., zákona č. 241/2013 Sb., zákona č. 293/2013 Sb., zákona č. 252/2014 Sb., zákona č. 87/2015 Sb., zákona č. 139/2015 Sb., zákona č. 164/2015 Sb., zákona č. 205/2015 Sb., zákona č. 375/2015 Sb., zákona č. 377/2015 Sb. a zákona č. 298/2016 Sb., zákona č. 222/2017 Sb., zákona č. 258/2017 Sb., zákona č. 291/2017 Sb., zákona č. 296/2017 Sb., zákona č. 365/2017 Sb., zákona č. 287/2018 Sb., zákona č. 307/2018 Sb., zákona č. 111/2019 Sb., zákona č. 279/2019 Sb. a zákona č. 191/2020 Sb., se mění takto:

1. V § 279 se na konci odstavce 2 tečka nahrazuje čárkou a doplňuje se písmeno l), které zní:
„l) pohledávky za náhradní výživné podle jiného zákona.“
2. V § 280 odst. 2 větě první se za slovo „výživného“ vkládají slova „, poté pohledávky za náhradní výživné podle jiného zákona“ a za větu druhou se vkládá věta „Nepostačí-li částka sražená z druhé třetiny k uspokojení všech pohledávek za náhradní výživné,

uspokojí se tyto pohledávky podle poměru běžného výživného.“.

3. V § 317 odst. 2 se za slova „v hmotné nouzi“ vkládají slova „, náhradní výživné pro nezaopatřené dítě“.
4. V § 336i odst. 2 se za slovo „výživného“ vkládají slova „, pohledávku za náhradní výživné podle jiného zákona“.
5. V § 337c odst. 1 se na konci textu písmene f) doplňují slova „, pohledávky za náhradní výživné podle jiného zákona“.
6. V § 338ze odst. 1 se na konci textu písmene g) doplňují slova „, pohledávky za náhradní výživné podle jiného zákona“.

ČÁST TŘETÍ Změna zákona o daních z příjmů

§ 18

V § 4 odst. 1 písm. i) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění zákona č. 96/1993 Sb., zákona č. 157/1993 Sb., zákona č. 196/1993 Sb., zákona č. 323/1993 Sb., zákona č. 114/1994 Sb., zákona č. 259/1994 Sb., zákona č. 118/1995 Sb., zákona č. 149/1995 Sb., zákona č. 316/1996 Sb., zákona č. 18/1997 Sb., zákona č. 209/1997 Sb., zákona č. 111/1998 Sb., zákona č. 149/1998 Sb., zákona č. 168/1998 Sb., zákona č. 333/1998 Sb., zákona č. 63/1999 Sb., zákona č. 144/1999 Sb., zákona č. 225/1999 Sb., zákona č. 103/2000 Sb., zákona č. 121/2000 Sb., zákona č. 492/2000 Sb., zákona č. 453/2001 Sb., zákona č. 483/2001 Sb., zákona č. 128/2002 Sb., zákona č. 198/2002 Sb., zákona č. 260/2002 Sb., zákona č. 575/2002 Sb., zákona č. 162/2003 Sb., zákona č. 438/2003 Sb., zákona č. 49/2004 Sb., zákona č. 359/2004 Sb., zákona č. 562/2004 Sb., zákona č. 342/2005 Sb., zákona č. 357/2005 Sb., zákona č. 545/2005 Sb., zákona č. 56/2006 Sb., zákona č. 203/2006 Sb., zákona č. 223/2006 Sb., zákona č. 29/2007 Sb., zákona č. 296/2007 Sb., zákona č. 126/2008 Sb., zákona č. 482/2008 Sb., zákona č. 2/2009 Sb., zákona č. 216/2009 Sb., zákona č. 303/2009 Sb., zákona č. 199/2010 Sb., zákona č. 346/2010 Sb., zákona č. 348/2010 Sb., nálezu Ústavního soudu, vyhlášeného pod č. 119/2011 Sb., zákona č. 188/2011 Sb., zákona č. 401/2012 Sb., zákona č. 44/2013 Sb., zákonného opatření Senátu č. 344/2013 Sb., zákona č. 267/2014 Sb., zákona č. 377/2015 Sb., zákona č. 47/2016 Sb., zákona č. 271/2016 Sb., zákona č. 113/2016 Sb., zákona č. 454/2016 Sb. a zákona č. 170/2017 Sb., se za slova „s výjimkou odměny pěstouna“ vkládají slova „, náhradní výživné pro nezaopatřené dítě podle zákona o náhradním výživném“.

ČÁST ČTVRTÁ Změna zákona o státní sociální podpoře

§ 19

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění zákona č. 137/1996 Sb., zákona č. 132/1997 Sb., zákona č. 242/1997 Sb., zákona č. 91/1998 Sb., zákona č. 158/1998 Sb., zákona č. 360/1999 Sb., zákona č. 118/2000 Sb., zákona č. 132/2000 Sb., zákona č. 155/2000 Sb., zákona č. 492/2000 Sb., zákona č. 271/2001 Sb., zákona č. 151/2002 Sb.,

zákona č. 320/2002 Sb., zákona č. 125/2003 Sb., zákona č. 362/2003 Sb., zákona č. 424/2003 Sb., zákona č. 438/2003 Sb., zákona č. 453/2003 Sb., zákona č. 53/2004 Sb., zákona č. 237/2004 Sb., zákona č. 315/2004 Sb., zákona č. 436/2004 Sb., zákona č. 562/2004 Sb., zákona č. 124/2005 Sb., zákona č. 168/2005 Sb., zákona č. 204/2005 Sb., zákona č. 218/2005 Sb., zákona č. 377/2005 Sb., zákona č. 381/2005 Sb., zákona č. 552/2005 Sb., zákona č. 109/2006 Sb., zákona č. 112/2006 Sb., zákona č. 113/2006 Sb., zákona č. 115/2006 Sb., zákona č. 134/2006 Sb., zákona č. 189/2006 Sb., zákona č. 214/2006 Sb., zákona č. 585/2006 Sb., zákona č. 213/2007 Sb., zákona č. 261/2007 Sb., zákona č. 269/2007 Sb., zákona č. 379/2007 Sb., zákona č. 129/2008 Sb., zákona č. 239/2008 Sb., zákona č. 305/2008 Sb., zákona č. 306/2008 Sb., zákona č. 382/2008 Sb., zákona č. 414/2008 Sb., zákona č. 227/2009 Sb., zákona č. 281/2009 Sb., zákona č. 326/2009 Sb., zákona č. 362/2009 Sb., zákona č. 346/2010 Sb., zákona č. 347/2010 Sb., zákona č. 427/2010 Sb., zákona č. 73/2011 Sb., zákona č. 364/2011 Sb., zákona č. 366/2011 Sb., zákona č. 375/2011 Sb., zákona č. 428/2011 Sb., zákona č. 458/2011 Sb., zákona č. 331/2012 Sb., zákona č. 399/2012 Sb., zákona č. 401/2012 Sb., zákona č. 48/2013 Sb., zákona č. 267/2013 Sb., zákona č. 303/2013 Sb., zákona č. 306/2013 Sb., zákonného opatření Senátu č. 344/2013 Sb., zákona č. 64/2014 Sb., zákona č. 101/2014 Sb., zákona č. 250/2014 Sb., zákona č. 252/2014 Sb., zákona č. 253/2014 Sb., zákona č. 332/2014 Sb., zákona č. 377/2015 Sb., zákona č. 137/2016 Sb., zákona č. 188/2016 Sb., zákona č. 298/2016 Sb., zákona č. 98/2017 Sb., zákona č. 183/2017 Sb., zákona č. 200/2017 Sb., zákona č. 222/2017 Sb., zákona č. 92/2018 Sb., zákona č. 32/2019 Sb. a zákona č. 363/2019 Sb., se mění takto:

1. V § 5 odst. 1 se za písmeno e) vkládá nové písmeno f), které zní:

„f) náhradní výživné pro nezaopatřené dítě podle zákona o náhradním výživném,“.

Dosavadní písmena f) až i) se označují jako písmena g) až j).

2. V § 68 odst. 1 se za písmeno g) vkládá nové písmeno h), které zní:

„h) výši náhradního výživného pro nezaopatřené dítě podle zákona o náhradním výživném,“.

Dosavadní písmeno h) se označuje jako písmeno i).

ČÁST PÁTÁ

Změna zákona o sociálně-právní ochraně dětí

§ 20

V § 51 odst. 5 písm. a) bodě 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění zákona č. 257/2000 Sb., zákona č. 272/2001 Sb., zákona č. 320/2002 Sb., zákona č. 436/2004 Sb., zákona č. 381/2005 Sb., zákona č. 112/2006 Sb., zákona č. 134/2006 Sb., zákona č. 259/2008 Sb., zákona č. 73/2011 Sb., zákona č. 401/2012 Sb. a zákona č. 303/2013 Sb., se za slova „orgánu pomoci v hmotné nouzi“ vkládají slova „, orgánu rozhodujícím o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě“.

ČÁST ŠESTÁ Změna exekučního řádu

§ 21

Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění zákona č. 279/2003 Sb., zákona č. 360/2003 Sb., zákona č. 53/2004 Sb., zákona č. 257/2004 Sb., zákona č. 284/2004 Sb., zákona č. 499/2004 Sb., zákona č. 501/2004 Sb., zákona č. 377/2005 Sb., zákona č. 57/2006 Sb., zákona č. 70/2006 Sb., zákona č. 79/2006 Sb., zákona č. 133/2006 Sb., zákona č. 253/2006 Sb., zákona č. 296/2007 Sb., zákona č. 347/2007 Sb., zákona č. 254/2008 Sb., zákona č. 259/2008 Sb., zákona č. 274/2008 Sb., zákona č. 301/2008 Sb., zákona č. 7/2009 Sb., zákona č. 41/2009 Sb., zákona č. 183/2009 Sb., zákona č. 227/2009 Sb., zákona č. 281/2009 Sb., zákona č. 285/2009 Sb., zákona č. 286/2009 Sb., zákona č. 409/2010 Sb., zákona č. 188/2011 Sb., zákona č. 428/2011 Sb., zákona č. 89/2012 Sb., zákona č. 396/2012 Sb., zákona č. 45/2013 Sb., zákona č. 170/2013 Sb., zákona č. 256/2013 Sb., zákona č. 303/2013 Sb., zákonného opatření Senátu č. 340/2013 Sb., zákona č. 139/2015 Sb., zákona č. 164/2015 Sb., zákona č. 375/2015 Sb., zákona č. 183/2017 Sb., zákona č. 258/2017 Sb., zákona č. 298/2017 Sb., zákona č. 94/2018 Sb. a zákona č. 31/2019 Sb., se mění takto:

1. V § 30 se na konci textu písmene b) doplňují slova „nebo pohledávky za náhradní výživné podle jiného zákona“.
2. V § 55 se na konci textu odstavce 6 doplňují slova „nebo pohledávka za náhradní výživné podle jiného zákona“.
3. V § 71a se na konci textu odstavce 1 doplňují slova „, nebo vymáhána pohledávka za náhradní výživné podle jiného zákona“.
4. V § 71a odst. 4 se na konci písmene b) tečka nahrazuje čárkou a vkládá se písmeno c), které zní:
„c) zaplatí-li povinný pohledávku za náhradní výživné podle jiného zákona.“.
5. V § 90 odst. 3 se za slova „nezletilého dítěte“ vkládají slova „nebo pohledávky za náhradní výživné podle jiného zákona“.

ČÁST SEDMÁ Změna zákona o životním a existenčním minimu

§ 22

V § 7 odst. 2 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění zákona č. 218/2007 Sb., zákona č. 261/2007 Sb., zákona č. 85/2010 Sb., zákona č. 73/2011 Sb., zákona č. 329/2011 Sb., zákona č. 366/2011 Sb., zákona č. 458/2011 Sb., zákona č. 399/2012 Sb., zákona č. 401/2012 Sb., zákona č. 44/2013 Sb., zákona č. 105/2013 Sb., zákona č. 344/2013 Sb., zákona č. 252/2014 Sb., zákona č. 332/2014 Sb. a zákona č. 377/2015 Sb., se na konci písmene e) doplňují slova „a náhradní výživné pro nezaopatřené dítě podle zákona o náhradním výživném,“.

ČÁST OSMÁ
Změna zákona o pomoci v hmotné nouzi

§ 23

V § 13 odst. 1 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění zákona č. 165/2006 Sb., zákona č. 585/2006 Sb., zákona č. 261/2007 Sb., zákona č. 379/2007 Sb., zákona č. 239/2008 Sb., zákona č. 259/2008 Sb., zákona č. 306/2008 Sb., zákona č. 382/2008 Sb., zákona č. 479/2008 Sb., zákona č. 41/2009 Sb., zákona č. 206/2009 Sb., zákona č. 227/2009 Sb., zákona č. 141/2010 Sb., zákona č. 347/2010 Sb., zákona č. 427/2010 Sb., zákona č. 73/2011 Sb., zákona č. 329/2011 Sb., zákona č. 364/2011 Sb., zákona č. 366/2011 Sb., zákona č. 375/2011 Sb., zákona č. 458/2011 Sb., zákona č. 399/2012 Sb., zákona č. 303/2013 Sb., zákona č. 306/2013 Sb., zákonného opatření Senátu č. 344/2013 Sb., zákona č. 64/2014 Sb., zákona č. 252/2014 Sb., zákona č. 254/2014 Sb., zákona č. 205/2015 Sb., zákona č. 377/2015 Sb., zákona č. 188/2016 Sb., zákona č. 298/2016 Sb., zákona č. 367/2016 Sb., zákona č. 98/2017 Sb., zákona č. 183/2017 Sb. a zákona č. 309/2018 Sb., se za písmeno d) vkládá nové písmeno e), které zní:

„e) nároku na náhradní výživné pro nezaopatřené dítě,“.

Dosavadní písmena e) až f) se označují jako f) až g).

ČÁST DEVÁTÁ
Změna insolvenčního zákona

§ 24

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění zákona č. 312/2006 Sb., zákona č. 108/2007 Sb., zákona č. 296/2007 Sb., zákona č. 362/2007 Sb., zákona č. 301/2008 Sb., zákona č. 458/2008 Sb., zákona č. 7/2009 Sb., nálezů Ústavního soudu, vyhlášeného pod č. 163/2009 Sb., zákona č. 217/2009 Sb., zákona č. 227/2009 Sb., zákona č. 285/2009 Sb., nálezů Ústavního soudu, vyhlášeného pod č. 241/2010 Sb., nálezů Ústavního soudu, vyhlášeného pod č. 260/2010 Sb., zákona č. 409/2010 Sb., zákona č. 69/2011 Sb., zákona č. 73/2011 Sb., zákona č. 139/2011 Sb., zákona č. 188/2011 Sb., zákona č. 466/2011 Sb., zákona č. 167/2012 Sb., zákona č. 334/2012 Sb., zákona č. 396/2012 Sb., zákona č. 399/2012 Sb., zákona č. 45/2013 Sb., zákona č. 185/2013 Sb., zákona č. 294/2013 Sb., zákona č. 375/2015 Sb., zákona č. 377/2015 Sb., zákona č. 298/2016 Sb., zákona č. 64/2017 Sb., zákona č. 183/2017 Sb., zákona č. 291/2017 Sb., zákona č. 182/2018 Sb., zákona č. 31/2019 Sb. a zákona č. 191/2020 Sb., se mění takto:

1. V § 169 odst. 1 písm. c) se za slova „za náhradu mzdy vyplacené zaměstnancům“ vkládají slova „, za náhradní výživné podle jiného zákona“.
2. V § 398 odst. 4 se za slova „ostatní pohledávky věřitelů na výživném ze zákona“ vkládají slova „, poté pohledávky státu za náhradní výživné podle jiného zákona“.

ČÁST DESÁTÁ
Změna zákona o Úřadu práce

§ 25

Zákon č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 366/2011 Sb., zákona č. 375/2011 Sb., zákona č. 331/2012 Sb., zákona č. 401/2012 Sb., zákona č. 306/2013 Sb., zákona č. 234/2014 Sb., zákona č. 250/2014 Sb., zákona č. 254/2014 Sb., zákona č. 205/2015 Sb., zákona č. 317/2015 Sb., zákona č. 134/2016 Sb., zákona č. 259/2017 Sb. a zákona č. 92/2018 Sb., se mění takto:

1. V § 4 odst. 1 se za písmeno h) vkládá písmeno i), které zní:
„i) náhradního výživného pro nezaopatřené dítě,“.
2. V § 4 odst. 1 se za slova „zákonem o sociálních službách⁹⁾“ vkládají slova „, zákonem o náhradním výživném¹⁷⁾“.

Poznámka pod čarou č. 17 zní:

„¹⁷⁾ Zákon č. .../2020 Sb., o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o náhradním výživném).“.

3. V § 4a odst. 1 větě první se za slova „sociálně-právní ochrany dětí,“ vkládají slova „náhradního výživného pro nezaopatřené dítě,“.

ČÁST JEDENÁCTÁ
Změna zákona o zvláštních řízeních soudních

§ 26

V § 273 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, se za písmeno g) vkládá písmeno h), které zní:

„h) pohledávky za náhradní výživné podle jiného zákona,“.

Dosavadní písmeno h) se označuje jako písmeno i).

ČÁST DVANÁCTÁ
ÚČINNOST

§ 27

Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. července 2021.

Důvodová zpráva

Obecná část

1. Zhodnocení současného právního stavu v dané oblasti

Rodiny v České republice se dlouhodobě potýkají s nepříznivou finanční situací v důsledku neplnění stanovené vyživovací povinnosti ze strany povinného rodiče a obtížným vymáháním této pohledávky.

Problematika primární úpravy stanovování a vymáhání výživného s institutem náhradního výživného souvisí pouze nepřímo. Smyslem náhradního výživného je finanční pokrytí oprávněné osoby, po zákonem stanovenou dobu (24 výplat náhradního výživného), jíž není výživné povinnou osobou hrazeno nebo je hrazeno pouze částečně. Současně případné získání nároku na náhradní výživné, při nehrazení povinnou osobou, motivuje oprávněnou osobu k důslednému využití nástroje vymahatelnosti práva na výživné, které má k dispozici, a to podáním exekuce na povinného.

I přesto, že v současnosti u nás není právně zakotven žádný nástroj obdobný institutu náhradního výživného, nezůstávají rodiny s dětmi, které se dostávají do nepříznivé finanční situace z důvodu nehrazení výživného druhým z rodičů, zcela bez pomoci státu.

Tyto rodiny jsou, stejně jako všechny ostatní rodiny v ČR, kryty také dávkami státní sociální podpory, kdy mohou pobírat rodičovský příspěvek, dále pak přídavek na dítě a příspěvek na bydlení. Pro účely dávek státní sociální podpory se jako příjem započítává pouze výživné, které bylo skutečně vyplaceno. Neplacení výživného se tedy tímto projeví v získání nároku a vyšší výši těchto dávek.

V případech, kdy se dostávají osamělí rodiče do nepříznivé finanční situace, až do hmotné nouze, mohou být již za stávající právní úpravy zabezpečeni dávkami pomoci v hmotné nouzi. Je tomu tak vzhledem ke skutečnosti, že pro nároky na opakované dávky pomoci v hmotné nouzi (příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení) je započítáváno rovněž pouze skutečně vyplacené výživné, nikoli to stanovené. I pro nárok se tímto tedy neplacení výživného projeví v získání nároku a vyšší výši těchto dávek.

Pokud trpí dítě nějakou formou zdravotního postižení, může si rodič požádat o příspěvek na péči, který lze opět v případech nepříznivé finanční situace rodiče navýšit o 2000 Kč za kalendářní měsíc. Těmto dětem již od jednoho roku náleží i další dávky pro osoby se zdravotním postižením (příspěvek na mobilitu, příspěvek na zvláštní pomůcku, průkaz osoby se zdravotním postižením).

Náhradní výživné bude mít pozitivní dopad na rodiny s dětmi, kde není povinnou osobou hrazeno výživné vůbec nebo pouze částečně. Toto finanční pokrytí na zákonem stanovenou dobu (24 výplat náhradního výživného) bude poskytováno skupině osob, kterým není povinným hrazena vyživovací povinnost. Je důvodné předpokládat, že hlavní cílovou skupinou tohoto opatření budou především kategorie osob, tzv. sólo rodiče, u nichž je třetím nejdůležitějším zdrojem příjmů právě výživné (14,6 %), které ovšem 30 % samoživitelů nepobírá. (Dudová, 2016, Zpráva o rodině, 2017, Kuchařová a kol., 2016). Dle údajů Českého statistického úřadu vyplývá, že v roce 2018 bylo celkem 30,1 % rodin sólo rodičů ohroženo chudobou. Lze usuzovat, že se bude ve větší míře jednat právě o sólo rodiče, kteří se nedostanou do systému pomoci v hmotné nouzi, ale jsou těsně nad hranicí chudoby. Vlivem nehrazení výživného jsou tak tito rodiče a jejich děti bezprostředně ohroženi nepříznivou finanční a sociální situací.

Primární právní úprava vyživovací povinnosti ovlivňující vznik problematiky je zakotvená především v části druhé zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen OZ), v zásadě

obsahově navazuje na úpravy předchozí, zejména na úpravu podle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění jeho tzv. velké novely provedené zákonem č. 91/1998 Sb.

Výživné lze přiznat, pokud není oprávněný schopen sám se živit. Vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti vzniká matce narozením dítěte a otcí uplatněním některé z domněnek otcovství (resp. rozhodnutím soudu o osvojení). Délka trvání povinnosti poskytovat výživu je dána stavem odkázanosti dítěte na výživu. Dosažení zletilosti nebo dosažení věkové hranice pro nezaopatřenost dítěte (26 let) nemá z hlediska vyživovací povinnosti význam. Není, proto vyloučeno, aby vyživovací povinnost rodičů k dítěti zanikla v 17 letech věku dítěte, které dostudovalo, našlo si práci a je schopno se samostatně živit (tj. stav odkázanosti skončil). A naopak je také možné, že dítě nenabude schopnosti samostatně se živit nikdy (je-li např. plně invalidní). Dosažení věkové hranice 18 let má však svůj význam z hlediska procesního zejména proto, že řízení o přiznání výživy zletilému dítěti je zahájeno pouze na návrh této osoby.

Vyživovací povinnost zaniká absolutně teprve zánikem rodinně-právního vztahu subjektů, tj. smrtí, rozhodnutím o osvojení, rozhodnutím o úspěšném popření otcovství.

O výživném pro nezletilé děti je rozhodováno v rámci tzv. řízení ve věcech péče soudu o nezletilé dle ustanovení § 466 a násl. zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Řízení je možné zahájit jak na návrh (kterým však soud není vázán), tak i bez návrhu. Okamžik zahájení řízení má svůj význam mj. i v otázce přiznání výživného zpětně za uplynulá období. K řízení je příslušný okresní nebo obvodní soud, v jehož obvodu má nezletilý bydliště. Změní-li se však v průběhu řízení okolnosti, podle nichž se příslušnost posuzuje a je-li to v zájmu nezletilého (dítě změnilo bydliště a dojíždění do původního místa je neefektivní), je možné přesunout příslušnost na jiný soud. Účastníkem řízení jsou rodiče dítěte (resp. jiní příbuzní povinní výživou) a dítě, které je zastoupeno opatrovníkem. Tím je zpravidla orgán sociálně-právní ochrany dětí. Řízení je ovládnuto vyšetřovací zásadou a soud je tak povinen zjistit skutkový stav i na základě jiných, než účastníky navrhovaných důkazů a obdobně postupuje i v případě, že schvaluje dohodu rodičů. Soud může také schválit dohodu rodičů o výživě dítěte, je však povinen zkoumat, zda je tato dohoda v zájmu dítěte. Rozhodnutí soudu o přiznání výživného je předběžně vykonatelné a povinnost platit výživné ve stanovené výši tak vzniká samotným doručením rozhodnutí, bez ohledu na jeho právní moc nebo podání odvolání.

Dlužné výživné lze vymáhat dvěma způsoby: cestou soudního výkonu rozhodnutí nebo exekucí. V obou případech je ale nezbytné mít exekuční titul.

Soudní výkon rozhodnutí

Návrh na soudní výkon rozhodnutí dle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen občanský soudní řád), a zákona o zvláštních řízeních soudních lze podat k okresnímu soudu, v jehož obvodu má bydliště nezletilé dítě. V případě vymáhání dlužného výživného zletilých dětí je příslušný obecný soud povinného rodiče. Výkon rozhodnutí lze nařídit jen v takovém rozsahu, v jakém to oprávněný (resp. jeho zákonný zástupce) navrhl a jaký podle něj stačí k uspokojení jeho pohledávky (aktivita oprávněného je tak nezbytná), soud se však na návrh oprávněného může dotázat povinného na jeho majetkové poměry a v případě, že povinný odmítne poskytnout součinnost, může mu být uložena pořádková pokuta. Dojde-li k zastavení nařízeného výkonu rozhodnutí, rozhodne soud o náhradě nákladů, které účastníkům prováděním výkonu rozhodnutí vznikly, podle toho, z jakého důvodu k zastavení výkonu rozhodnutí došlo (§ 271 občanského soudního řádu).

Exekuce

Nejčastější formou vymáhání dlužného výživného je exekuce dle zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů. Exekuční návrh se podává přímo zvolenému exekutorovi. V návrhu je nutné označit exekuční titul a dlužnou částku, není však nezbytné označit majetek povinného ani způsob výkonu exekuce. Exekutor, kterému došel exekuční návrh, požádá do 15 dnů ode dne doručení návrhu soud o pověření k provedení exekuce. Na vydání pověření má soud 15 dnů. Po doručení pověření zašle exekutor oprávněnému vyrozumění o zahájení exekuce zpravidla spolu s exekučním příkazem, kde specifikuje způsob, jímž bude provedena exekuce a vyzve povinného ke splnění vymáhané povinnosti (dlužná částka, náklady oprávněného, snížené náklady exekuce).

Nejčastějším a nejefektivnějším způsobem postihnutí majetku dlužníka jsou srážky ze mzdy, kdy pro vymáhání dlužného výživného se zbytek čisté mzdy, přesahující částku stanovenou nařízením vlády, sráží bez omezení (§ 279 odst. 3 občanského soudního řádu). Mezi další způsoby pak patří prodej movitých i nemovitých věcí a pro případy neplacení výživného na nezletilé dítě od ledna 2013 je také hojně využívaná exekuce pozastavením řidičského oprávnění.

Jestliže nebude povinný rodič hradit výživné déle než čtyři měsíce (z nedbalosti nebo úmyslně, forma zavinění má význam z hlediska trestní sazby), dopouští se tím trestného činu zanedbání povinné výživy dle § 196 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku (dále jen TZ). Tohoto trestného činu se uvedeným jednáním dopouštějí i jiné osoby, které mají zákonnou povinnost vyživovat či zaopatřovat jinou osobu. Soud, který posuzuje trestní odpovědnosti pachatele ve smyslu § 196 TZ, přitom není vázán rozhodnutím, kterým byla v občanskoprávním řízení stanovena tato povinnost a sám si posoudí rozsah vyživovací povinnosti.

Podle dostupných informací poskytnutých Ministerstvem spravedlnosti bylo z trestného činu zanedbání povinné výživy v roce 2017 obžalováno 7 253 osob.

Shrnutí řešené problematiky – historicky vývoj náhradního výživného

Z hlediska historického vývoje existoval v československém právním řádu po jistou dobu institut obdobný náhradnímu výživnému. Byl zakotven v zákoně č. 57/1948 Sb., o zálohování výživného dětem.

Ustanovení tohoto zákona se vztahovala na děti mladší 18 let věku, které byly československými státními občany a jejichž nárok na výživné vůči osobám povinným poskytovat jim výživu byl stanoven pravoplatným soudním rozhodnutím, soudním smírem nebo vykonatelným notářským spisem, a to navíc za předpokladu, že vymáhání nároku na výživné bylo obtížné. Termín obtížnost vymáhání znamenal, že exekuce v dohledné době nevedla k cíli, zejména v době do tří měsíců od jejího nařízení. Dávky byly poskytovány dětem mladším 18 let, ale i dětem do 24 let věku, pokud se soustavně připravovaly na své budoucí povolání, anebo byly nezpůsobilé k výdělku. Tyto zálohy na výživné byly poskytovány na žádost oprávněných osob prostřednictvím komisi „okresní péče o mládež“.

Poskytnutím zálohy na výživné pak přecházel nárok oprávněné osoby na výživné na stát, a to až do výše poskytnuté zálohy. Dlužník byl povinen navíc platit komisi vedle dlužné dávky výživného zvláštní příspěvek ve výši 10 % této dávky, který připadl státu. Zákon byl účinný čtyři a půl roku. Citovaný zákon byl již od počátku koncipován jako prozatímní řešení, které mělo platit do doby, než budou upraveny základní předpisy soukromého práva. Poté, co vstoupily v platnost zákony č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, a zejména č. 69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně mládeže, byl zákon č. 57/1948 Sb. zrušen právě posledním z uvedených předpisů.

Zákon o sociálně právní ochraně mládeže upravoval ve svém § 12 poskytování státního dětského příspěvku. Tento příspěvek byl poskytován na úhradu osobních potřeb dětí a byl vyplácen dětem, „o něž není postaráno jinak“, do 16 let věku (ve zvláštních případech do 25 let), bez ohledu na to, zda bylo dítěti přiznáno výživné.

Z hlediska typologie se tak v podstatě jednalo o institut náhradního výživného hraničící s obecnou sociální dávkou potřebným dětem, když mimo zálohování výživného státem nahradil taktéž státní sirotčí podporu, příspěvky doplňkové péče o potřebné osoby a příspěvek početným rodinám, čímž se stal v podstatě plošnou sociální testovanou dávkou.

O státním dětském příspěvku jako o formě zálohování výživného státem tak můžeme hovořit pouze v případech, kdy zde byla osoba, která měla k dítěti vyživovací povinnost, kterou neplnila. Pouze v tomto případě měl státní dětský příspěvek formu zálohy na výživné a až do výše poskytnutého příspěvku přešel nárok na nezaplacené výživné z osoby oprávněné na stát. Dlužníkovi přitom mohlo být navíc při vymáhání náhradního výživného uloženo, aby kromě poskytnutého příspěvku uhradil i sankční složku v podobě 10% přírážky.

Zákon o sociálně právní ochraně mládeže platil až do r. 1964, kdy byl zrušen zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině, který převzal úpravu státního dětského příspěvku, a došlo pouze k jeho přejmenování na příspěvek na výživu, který byl poskytován jak dětem, vůči kterým nebylo výživné povinným plněno (v tomto případě tak mělo povahu zálohování výživného státem), tak v jistých situacích i dětem, jejichž výživné plněno bylo, nebo kterým vůbec nebylo určeno.

Kromě úpravy obsažené v zákoně o rodině byly některé procesní aspekty příspěvku na výživu upraveny i ve vládním nařízení č. 59/1964 Sb., o úkolech národních výborů při péči o děti. Úprava obsažená v tomto vládním nařízení byla následně zrušena s účinností zákona č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení, který mimo jiné stanovil, že příspěvek na výživu měl být vyplácen do 26. roku dítěte, přičemž úprava zákona o rodině stanovila, že dítě má nárok na tento příspěvek jen do 25. roku. Tento rozpor byl odstraněn a věk sjednocen na 26. rok až s účinností novely zákona o rodině provedené zákonem č. 132/1982 Sb.

Vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon o působnosti orgánů ČSR v sociálním zabezpečení, pak poskytovala příspěvek na výživu sociálně potřebnému nezaopatřenému dítěti, na které povinná osoba neplatí výživné, a to až do výše částek, které se považovaly za potřebné k zajištění výživy a ostatních osobních potřeb dítěte. Nově tedy nárok na příspěvek na výživu podmiňovala neplatičtívím výživného povinnou osobou. Následně doznala změny i hmotněprávní úprava obsažená v zákoně o rodině, když novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. byl ze zákona o rodině vypuštěn obsoletní § 100 o povinnosti národního výboru vyplácet příspěvek na výživu.

Další výrazná změna přišla spolu se zákonem č. 463/1991 Sb., o životním minimu, na který navázal zákon č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, dle kterého se nezaopatřenému dítěti, které se považovalo za sociálně potřebné a ke kterému povinná osoba nežijící s dítětem v domácnosti neplnila vyživovací povinnost stanovenou jí rozhodnutím soudu, náležel příspěvek na výživu dítěte ve výši stanoveného výživného, nejvýše však ve výši rozdílu mezi příjmem dítěte a jeho životním minimem. Těmito zákony bylo náhradní výživné přeměněno v příspěvek na výživu a začleněno do systému dávek sociální potřebnosti vázaných na životní minimum.

Výše příspěvku na výživu byla stanovena ve výši rozdílu mezi příjmem dítěte a jeho životním minimem. V případě, že z úhrnu příjmů společně posuzovaných osob připadla na dítě částka vyšší, než je jeho životní minimum na osobní potřeby, příspěvek poskytován nebyl.

Byla-li částka připadající na dítě nižší než jeho životní minimum, byl příspěvek poskytován v částce do vyrovnání životního minima oprávněného dítěte.

Jak je patrné z výše uvedeného, zálohování výživného státem bylo v našem právním řádu postupně oslabováno, až nakonec přijetím zákonů č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, a č. 112/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o životním a existenčním minimu a zákona o pomoci v hmotné nouzi, zmizelo úplně.

Zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu, byl s účinností od 1. ledna 2007 nahrazen zákonem č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.

Zákon č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, byl ke stejnému datu nahrazen zákonem č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, který v § 32 zavedl ustanovení o části příspěvku na živobytí nahrazující neplacené výživné. Toto ustanovení stanovovalo, že je-li jednou ze společně posuzovaných osob nezaopatřené dítě, kterému není déle než 3 měsíce placeno soudem stanovené výživné, určuje se pro účely příspěvku na živobytí nejprve částka nahrazující neplacené výživné nebo jeho část, která bude poskytována jako součást příspěvku na živobytí. Výše části příspěvku na živobytí nahrazující neplacené výživné se stanovila ve výši soudem stanoveného výživného, nejvýše však ve výši rozdílu mezi příjmem dítěte a jeho životním minimem. Toto ustanovení bylo s účinností od 1. 1. 2012 ze zákona vypuštěno.

Po roce 2000 došlo několikrát ke snahám upravit právně problematiku nehrazeného výživného. Do legislativního procesu se dostaly čtyři návrhy předložené bezvýjimečně ze strany sociální demokracie, které se snažily postavení zálohování státem posílit, resp. znovu zavést. Z těchto legislativních návrhů z let 2001, 2005, 2007 a 2009 se nakonec stal nejúspěšnějším ten z r. 2005, který byl zastaven až prezidentským vetem, které se pak již v souvislosti se sněmovními volbami nepodařilo přehlasovat.

Přes značnou rozdílnost měly spoustu společných rysů: všechny pro institut zálohování výživného státem používaly termín náhradní výživné, stejně jako skutečnost, že nárok na ně podmiňovaly určitou formou neplatičství ze strany povinného se stanovenou minimální délkou neplacení, nezbytnou iniciativou oprávněného, trvalým pobytem žadatele na území ČR, stanovením povinnosti vrátit přijaté náhradní výživné v případě, že je následně uhrazeno povinnou osobou, a nezaopatřeností dítěte.

V návrhu z r. 2001 bylo obsaženo zálohování výživného státem v čisté podobě, když nárok na poskytnuté náhradní výživné přecházel na stát, který jej pak následně sám vymáhal. Návrh však vůbec netestoval rozhodný příjem pečující rodiny, ani neomezoval maximálně poskytnutou částku. Bylo počítáno se 100% návratností částky poskytnuté a následně vymožené státem, což se projevilo mimo jiné tím, že při vyčíslení dopadu na státní rozpočet bylo počítáno s nulou.

Na rozdíl od návrhu z r. 2001 pak již všechny další návrhy obsahovaly limit ve vztahu k výši poskytnutého náhradního výživného i k možnému dalšímu „příjmu“ dítěte, čímž se již více přiblížily podstatě sociální dávky. Návrhy z r. 2005 a 2007 jsou pak téměř totožné.

Naproti tomu se návrh, který Poslanecká sněmovna projednávala v r. 2009, vydal již jiným směrem – úprava obdobná zálohování výživného státem se tak ocitla v návrhu zákona o vyživovací povinnosti k nezaopatřeným dětem (zákon o výživném). Návrh opět zpříšňoval oproti dvěma předchozím návrhům podmínky pro příjemce, zaváděl institut minimálního výživného a tabulky pro standardizaci určování výše výživného soudem, nově také měla být výše náhradního výživného stanovena pevnou částkou místo výpočtu z částky výživného. Návrh již rezignoval na vymáhání poskytnutého náhradního výživného po povinném a stanovil pouze povinnost oprávněného poskytnuté náhradní výživné vrátit, bylo-li mu následně uhrazeno výživné povinným. V tomto směru se návrh inspiroval ve slovenské úpravě, když se po zhodnocení tamějších zkušeností ukázalo, že náklady na vymáhání dlužných pohledávek na výživném byly vyšší než skutečně vymožené finanční prostředky.

V roce 2009 tento návrh projednala a posoudila vláda a vyslovila s tímto návrhem nesouhlas, neboť s ním byla spojena řada koncepčních a dalších podstatných nedostatků.

V dubnu 2016 byl Poslanecké sněmovně předložen poslanecký návrh (KSČM) na vydání zákona o náhradním výživném, který principiálně vycházel z vetovaného návrhu zákona z roku 2005. Návrh nebyl zcela úplný, nezohledňoval problematiku nepravidelné úhrady výživného, nevypočítával se s následky přechodu nároku výživného na stát, byl nastaven příliš vysoký koeficient rozhodného příjmu, při kterém bude náhradní výživné poskytováno (2,9násobek ŽM), který neodpovídá proklamaci v důvodové zprávě, že náhradní výživné by mělo být poskytováno jen v těch případech, kdy neplnění vyživovací povinnosti ohrožuje životní úroveň rodiny a dítěte. (např. koeficienty stanovené pro příjmově testované dávky SSP jsou nastaveny níže (na úroveň 2,7násobku ŽM rodiny).

Tento tisk nebyl do ukončení volebního období Poslaneckou sněmovnou projednán.

V roce 2016 byl výše uvedený návrh předložen opětovně, jeho projednávání však bylo v lednu roku 2019 přerušeno.

V březnu 2017 byl vládou schválen návrh zákona o zálohovém výživném, který však do konce volebního období nebyl poslaneckou sněmovnou projednán.

2. Odůvodnění hlavních principů navrhované právní úpravy a vysvětlení nezbytnosti navrhované právní úpravy

Předkládaný návrh zákona má za cíl finanční pokrytí oprávněné osoby, po zákonem stanovenou dobu (24 výplat náhradního výživného), již není výživné povinnou osobou hrazeno nebo je hrazeno pouze částečně. Současně případné získání nároku na náhradní výživné, motivuje oprávněnou osobu k důslednému využití nástroje vymahatelnosti práva na výživné, které má k dispozici, a to podáním exekuce na povinného.

Návrh je tedy cílen na skupinu rodin s nezaopatřenými dětmi, vůči kterým nebude povinným plněna vyživovací povinnost, přitom často jde o rodiny tzv. sólo rodičů, které jsou chudobou významně ohroženy.

Je skutečností, že v návrhu zákona o náhradním výživném bylo upuštěno od faktického prokazování situace ohrožení chudobou, pro které bývá obvykle využíván test příjmu, jako podmínka nároku na danou dávku.

Pro upřednostnění tohoto „plošného přístupu“ svědčí několik faktorů.

Z údajů Českého statistického úřadu vyplývá, že 30,1 % rodin sólo rodičů je ohroženo chudobou oproti 8,5 % rodin se dvěma dospělými a jedním dítětem a 5,8 % rodin se dvěma dospělými a dvěma dětmi.

Nejdůležitějším zdrojem příjmů pro rodiny sólo rodičů jsou pracovní příjmy (63,8 %), sociální příjmy (15,4 %) a výživné (14,6 %), které ovšem pobírá přibližně 70 % samoživitelů, 30 % samoživitelů výživné nepobírá. (Dudová, 2016, Zpráva o rodině, 2017, Kuchařová a kol., 2016)

Neplacení výživného ze strany povinného rodiče je podle policejních statistik jedním z nejčastějších trestných činů v ČR. (Policie ČR. Statistické přehledy kriminality za rok 2018. [online]. 2019 [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2018.aspx>)

Podle průzkumu neziskové organizace Klub svobodných matek téměř polovina osamělých matek nedostává pravidelně výživné a téměř třetina má měsíční příjmy menší než deset tisíc korun. Výživné nepobírá 31 % matek. Zkušenosti z praxe neziskových organizací, které pracují s rodiči, jimž není hrazeno výživné na dítě, ukazují, že důvodů pro neplacení výživného je celá řada: předluženost a celková špatná ekonomická a sociální situace, negativní vztah k bývalé manželce/ partnerce, nezáměr o děti a rodinu, preference nově založené rodiny atp.

V neposlední řadě byl „plošný přístup“ zvolen také s ohledem na snahu vyvážit administrativní náročnost a efektivitu celého opatření. Zejména jde o skutečnost, že dávka bude poskytována po omezenou dobu (24 výplat).

Zatěžovat státní rozpočet a zvyšovat byrokracii v souvislosti s pravidelným přehodnocováním příjmů osob oprávněných, ve světle skutečnosti, že dávka bude poskytována po značně omezenou dobu, se jeví jako zcela neefektivní.

Návrh zákona o náhradním výživném není zacílen např. na situace pěstounských rodin, které jsou zajištěny prostřednictvím jiného systému dávek pěstounské péče, u nichž (u příspěvku na úhradu potřeb dítěte) přechází výživné na stát, který tak de facto prostřednictvím výplaty této dávky, výživné (v podobě dávky) poskytuje. Nezaopatřené děti, které nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte nebudou mít, budou oprávněnými osobami pro nárok na náhradní výživné.

Náhradní výživné reaguje na důsledky situace, kdy dítěti není ze strany povinného hrazena stanovená částka výživného a oprávněná osoba využije nástroje vymahatelnosti práva na výživné, a to podání exekuce na povinného nebo na soudní výkon rozhodnutí. Náhradní výživné je sociální dávkou, která reflektuje základní principy těchto dávek. Zejména se jedná o princip reakce v následujícím rozhodném období po období, kdy byla částečně nebo vůbec plněna povinnost hradit výživné v rámci předcházejících 4 měsíců.

Náhradní výživné tak bude poskytováno oprávněné osobě za zákonem jasně definovaných podmínek, ke kterým patří podání návrhu na zahájení nebo probíhající exekuce či soudní výkon rozhodnutí, když není povinným rodičem ve stanoveném termínu vyživovací povinnost plněna vůbec či je plněna pouze částečně. Touto podmínkou je jasně deklarována ochota státu podpořit pouze ty osoby, jež jsou připraveny zodpovědně řešit vzniklou situaci a důsledně uplatnit své právo na výživu. Návrh zákona na náhradní výživné tak akcentuje využití standardních nástrojů vymahatelnosti práva na výživné ze strany oprávněné osoby tak, aby bylo minimalizováno riziko přebírání zodpovědnosti za vzniklou situaci ze strany státu.

Nicméně však nelze opominout skutečnost, že toto opatření, jakožto opatření v systému sociálního zabezpečení, řeší situaci těchto rodin sekundárně, tedy nereaguje na příčiny vzniku této situace, ale až na její důsledky. Práce na návrhu zákona o náhradním výživném pak jasně ukázaly, že pokud se nebudeme vážně zabývat rovněž opatřeními v oblasti primární úpravy občanského práva, zejména v oblasti jeho aplikace, a dále opatřeními vedoucími k efektivnějšímu vymáhání pohledávek na výživném, nedojde k systémovému zlepšení situace rodin s dětmi, kde rodič neplní řádně svou vyživovací povinnost.

Právě nejednotnost rozhodování soudů v opatrovnických záležitostech, délka řízení, úprava vymáhání výživného v rámci soudního výkonu rozhodnutí a zároveň zřejmě ne zcela dostatečná informovanost rodičů o právních možnostech vymáhání výživného, jakož i problematická dostupnost adekvátní právní podpory v těchto věcech, pravděpodobně významně ovlivňují problematickou situaci rodin v České republice.

K výše uvedenému je třeba uvést, že problematikou výživného se intenzivně zabývá Ministerstvo spravedlnosti (MSP), které k tématice výživného vypracovalo analýzu aktuálních otázek výživného, a to v návaznosti na úkol z bodu 5 Usnesení vlády České republiky č. 566 ze dne 13. července 2015. Zmíněný materiál komplexně a v souvislostech představuje problémy, které se v oblasti určování a vymáhání výživného vyskytují. Předně se zabývá aktuální právní úpravou určování výživného, od zjišťování příjmů a majetkových poměrů povinného, určování odůvodněných potřeb dítěte, až po samotné vyměření konkrétní částky výživného. Dále předestírá problémy, které se vyskytují v procesu určování výživného, ať už před soudy, nebo při rozhodování rodičů o mimosoudní dohodě o výživném. V neposlední řadě materiál podrobně referuje o vymáhání výživného, respektive o stávajících i možných řešeních stavu, kdy (určené) výživné není plněno (zejména exekuce). Ve vztahu k procesní rovině rozhodování o výživném se analýza taktéž věnuje popisu možných

nelegislativních přístupů upřednostňujících smírný průběh procesu (např. německá Cochemská praxe). Nejsou však opomenuty ani další často diskutované otázky jako role doporučujících tabulek, práce se statistikami o výživném, úroky z prodlení dlužníka výživného, dovolání ve věcech výživného, postoupení pohledávek výživného, interdisciplinární vzdělávání pracovníků justice, trestní postih neplatičů nebo tzv. náhradní výživné. Současně je prověřována jednotnost rozhodování soudů v typově obdobných případech. Analýza navrhla více než čtyři desítky různých opatření napříč výše uvedenými oblastmi.

MPSV dále ve spolupráci se MSP připravuje opatření na zlepšení vymahatelnosti výživného prostřednictvím stávajících standardních nástrojů, kterými jsou zejména exekuční řízení. Jedná se především o osvětu a edukaci rodičů, kteří budou mít k dispozici základní a vstupní podporu od státu v podobě, pokud možno komplexní informace o způsobech efektivního řešení dané situace. K takovým informacím bude patřit např. vzorový formulář návrhu na exekuci, který bude pro rodiče k dispozici, ať už na pobočkách Úřadu práce ČR, kam se rodiče obrací s žádostmi o nepojistné dávky, popř. u sociálních pracovníků obecních úřadů. Vybudování klientsky přívětivého Exekutorského úřadu je jedním z předpokladů efektivního řešení situace neplacení výživného tak, aby se oprávněný rodič necítil návštěvou exekutorského úřadu stigmatizován a nemusel se obávat zhoršení již tak složitých vztahů s druhým rodičem, který neplní stanovenou vyživovací povinnost. Zvýšení informovanosti o možnosti podání návrhu na předběžné opatření je dalším z opatření na podporu efektivity vymáhání výživného.

Náhradní výživné je navrhováno jako sociální dávka, která reflektuje základní principy těchto dávek. Náhradní výživné tak bude poskytováno oprávněné osobě za zákonem jasně definovaných podmínek, nejdéle však po dobu 24 výplat náhradního výživného, vyplacených nejdéle do doby skončení nezaopatřenosti oprávněné osoby. Dávka striktně kopíruje, resp. navazuje na institut výživného jako takového a právo oprávněné osoby toto výživné od povinné osoby obdržet. Navrhuje se, aby dávku náhradní výživné poskytoval Úřad práce ČR, který poskytuje i ostatní nepojistné sociální dávky.

Jedná se především o podmínku probíhající exekuce (soudní výkon rozhodnutí), kdy není povinným rodičem vyživovací povinnost plněna vůbec, či je plněna pouze částečně. Povinným rodičem se pro účely tohoto zákona rozumí ten, kdo má vyživovací povinnost. Touto podmínkou je jasně deklarována ochota státu podpořit ty osoby, jež jsou připraveny zodpovědně řešit vzniklou situaci a důsledně uplatnit své právo na výživu.

Náhradní výživné bude náležet ve výši stanovené vyživovací povinnosti v případech, kdy vyživovací povinnost není plněna zcela, nejvýše však ve výši 3 000 Kč měsíčně. V případech, kdy bude vyživovací povinnost plněna částečně, bude výše náhradního výživného stanovena jako rozdíl mezi stanovenou výší výživného a uskutečněným plněním výživného v rámci rozhodného období. Výše maximální měsíční částky náhradního výživného je stanovena tak, aby v návaznosti na běžné výživné, jež je soudy stanovováno, a jehož výše je přibližně 2 991 Kč pojmulu co nejširší skupinu osob, za předpokladu, že jim není výživné hrazeno vůbec nebo pouze částečně.

Nárok na náhradní výživné zaniká po výplatě 24 splátek náhradního výživného vyplacených nejdéle do doby skončení nezaopatřenosti oprávněné osoby. Jedná se o vytvoření podmínek a časového prostoru pro řešení situace rodiny v případě, že není řádně plněna vyživovací povinnost v rámci standardních nástrojů.

V tomto návrhu je tedy náhradní výživné vypláceno pouze za podmínky, že k vymožení pohledávek na výživném byl podán návrh na zahájení exekuce resp. exekuce, nebo soudní výkon rozhodnutí probíhá a povinný vyživovací povinnost neplní, či ji plní pouze částečně.

Těm rodičům, kteří neprokáží, že podali návrh na zahájení exekuce nebo že výkon rozhodnutí či exekuce probíhá, nárok na náhradní výživné nevznikne.

Návrh vychází z toho, že poskytnutím náhradního výživného je ve své podstatě plněno ze strany státu za někoho, kdo má po právu plnit sám. Po 24 vyplacených splátkách náhradního výživného nebo skončením nezaopatřenosti oprávněné osoby, případně dříve pokud lze důvodně předpokládat, že již náhradní výživné nebude vypláceno, přejde pohledávka výživného oprávněné osoby na stát. Krajská pobočka Úřadu práce rozhodnutím určí, v jakém rozsahu na stát pohledávka na výživném přejde. Rozhodnutí bude obsahovat přesně definované dlužné výživné, tedy pohledávky, které přešly na stát vůči povinnému. Úřad práce vstoupí namísto dosavadního oprávněného do probíhajícího řízení o soudním výkonu rozhodnutí nebo exekuce nebo podá návrh na zahájení soudního výkonu rozhodnutí nebo exekuce, a to pouze v případech, kdy byla vyživovací povinnost plněna částečně, převyšuje-li vyživovací povinnost 3000 Kč nebo byly-li dřívější soudní výkony rozhodnutí nebo exekuce zastaveny. Stát tedy sám vymáhá poskytnuté částky náhradního výživného od povinné osoby, a to za využití stávajících nástrojů výkonu rozhodnutí (soudní výkon rozhodnutí či exekuční řízení).

Při odhadu návratnosti poskytnutého náhradního výživného, která je stanovena na 10 %, bylo vycházeno jednak z údajů Exekutorské komory, dle kterých se průměrná vymahatelnost pohybuje okolo 20 %, ale také ze srovnání obdobného institutu v ostatních evropských zemích a z dřívějších zkušeností s vymáháním sociálních dávek státem.

Princip návratnosti je zohledněn ve stanovení obecné zvýšené zákonné sazby úroku z prodlení s plněním pohledávek výživného v nařízení vlády č. 351/2013 Sb. Výhodou tohoto řešení je skutečnost, že tato sazba by povinnou osobu ex ante motivovala k dobrovolnému plnění výživného a dále by reflektovala délku trvání prodlení. Na stát by přitom spolu s pohledávkou výživného přešly také již přirostlé úroky.

Rizika nepřijetí právní úpravy

Nepřijetím navrhované úpravy nedojde k naplnění vládního programového prohlášení, které deklaruje podporu rodičů s dětmi v těch případech, kdy druhý rodič neplatí řádně stanovené výživné.

Rizikem neřešení současné situace rodin, kterým není hrazeno stanovené výživné, je skutečnost, že nedojde ke zlepšení sociální situace těchto rodičů s nezaopatřenými dětmi. Může tak docházet k dalšímu upadání těchto osob do celkové sociální nejistoty a vzbuzování nedůvěry ve fungování právních institutů a institucí v souvislosti s vymáháním práva.

Předkládaný návrh též podporuje plnění závazků vyplývajících pro ČR z mezinárodních úmluv, zejména z Úmluvy o právech dítěte, Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech a návrhy obsažené v Doporučení Rady Evropy o zálohových platbách výživného na dítě státem.

V případě přijetí navrhovaného opatření vyplývá z porovnání dostupných zkušeností některých evropských států riziko poměrně nízké návratnosti finančních prostředků spojených s poskytováním náhradního výživného (odhadovaných 10 %), neboť v případech, kdy povinný rodič fakticky nedisponuje žádnými příjmy či majetkem je reálná návratnost poskytnutých prostředků prakticky nulová.

3. Zhodnocení souladu návrhu zákona s ústavním pořádkem České republiky

Předkládaný návrh je v souladu s ústavním zákonem č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů, dále zejména s článkem 32 odst. 1, 5 a 6 Listiny základních práv a svobod (usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb.), podle kterého jsou rodičovství a rodina pod ochranou zákona. Rodičům, kteří pečují o děti, je zaručeno právo na pomoc

státu, přičemž podrobnosti stanoví zákon. Vládní návrh zákona respektuje obecné zásady ústavního pořádku České republiky a není v rozporu s nálezy Ústavního soudu České republiky.

Návrh zákona přispívá k naplnění zásad stanovených v čl. 26, 29, 30 a 32 Listiny základních práv a svobod.

Předkládaný návrh upravující poskytování náhradního výživného jakožto nepojistné sociální dávky si neklade za cíl zvýšit standard sociálního zabezpečení oprávněných osob, což by mohlo vést k pochybnostem o souladu s ústavním pořádkem České republiky ve smyslu zakládání jisté nerovnosti mezi osobami ve stejné sociální situaci. Předkládaný návrh toliko narovnává situaci oprávněných osob, ve smyslu zabezpečení standardu sociálního zabezpečení, platí-li teze, že právo na výživné je standardem, nikoli nadstandardem. Koncipování návrhu neporušuje princip přiměřenosti.

4. Zhodnocení souladu navrhované právní úpravy s mezinárodními smlouvami, slučitelnost s právními akty EU

Ačkoliv samotné poskytování náhradního výživného státem nezaopatřeným dětem v případě neplnění vyživovací povinnosti povinnou osobou a úprava eliminující jeho nedobytnost není právem EU přímo regulováno, a zároveň nastavení sociálního systému je v kompetenci jednotlivých členských států (srov. čl. 153 odst. 4 SFEU), návrh musí reflektovat základní zásady práva EU stanovené Smlouvou o fungování Evropské unie (zejm. čl. 45, čl. 18 a čl. 21), judikaturou a dotčenými sekundárními předpisy EU.

Návrhu se dotýkají zejména následující sekundární předpisy EU, v platném znění:

- nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností,
- nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 883/2004 ze dne 29. dubna 2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení,
- nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 492/2011 ze dne 5. dubna 2011 o volném pohybu pracovníků uvnitř Unie (čl. 7 odst. 2),
- směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/38/ES ze dne 29. dubna 2004 o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států, o změně nařízení (EHS) č. 1612/68 a o zrušení směrnic 64/221/EHS, 68/360/EHS, 72/194/EHS, 73/148/EHS, 75/34/EHS, 75/35/EHS, 90/364/EHS, 90/365/EHS a 93/96/EHS (čl. 24),
- směrnice Rady 2003/109/ES ze dne 25. listopadu 2003 o právním postavení státních příslušníků třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajícími rezidenty (čl. 11 a čl. 21),
- směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/95/EU ze dne 13. prosince 2011 o normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli požívat mezinárodní ochrany, o jednotném statusu pro uprchlíky nebo osoby, které mají nárok na doplňkovou ochranu, a o obsahu poskytnuté ochrany (čl. 29),
- nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů).

Z hlediska práva EU je stěžejní zabránění diskriminace občanů jiných členských států EU a také určení charakteru dávky.

Nařízení č. 883/2004 ve své preambuli v bodě 36 uvádí toto: „Zálohy na výživné jsou vymahatelnými zálohami určenými k vyrovnání skutečnosti, že rodič neplní svou zákonnou vyživovací povinnost k dítěti, vyplývající z rodinného práva. Tyto zálohy by proto neměly být považovány za přímé dávky kolektivní podpory poskytované rodinám. Vzhledem k těmto zvláštnostem by se uvedená pravidla pro koordinaci neměla na tyto zálohy na výživné vztahovat.“ Nařízení proto v čl. 1 písm. z) stanoví, že „rodinnou dávkou“ se rozumí všechny

věcné nebo peněžité dávky určené k vyrovnání rodinných výdajů, s výjimkou záloh na výživné a zvláštních dávek při narození dítěte a při osvojení dítěte uvedených v příloze I.

Náhradní výživné je považováno za tzv. rodinnou dávku (podobně jako např. příspěvek na dítě či rodičovský příspěvek) podléhající koordinaci EU. Čl. 1 písm. z) zmíněného nařízení umožňuje vyjmout náhradní výživné z okruhu rodinných dávek, a to uvedením této dávky do Přílohy I výše uvedeného nařízení. V minulosti tak již bylo učiněno např. u porodného, které bylo z režimu koordinace tímto způsobem vyjmuto.

V případě přijetí návrhu, ČR zažádá o vklad náhradního výživného v souladu s čl. 1 písm. z) do přílohy I. nařízení č. 883/2004, aby náhradní výživné bylo vyňato z působnosti tohoto nařízení a tím i z režimu pravidel pro koordinaci sociálních systémů, bude se na náhradní výživné pohlížet jako na tzv. „sociální výhodu“ dle práva EU. Právo na sociální výhody musí být poskytováno na nediskriminačním principu, tak aby neposkytnutí takové dávky nebylo schopné dotčenou osobu odradit od využití práva volného pohybu osob v rámci EU. Právo na sociální výhodu vzniká nejen migrujícím pracovníkům, ale rovněž i rodinným příslušníkům migrujících pracovníků, ve specifických případech i ekonomicky neaktivním osobám.

Navrhaná právní úprava je v souladu s předpisy Evropské unie, judikaturou soudních orgánů Evropské unie, obecnými právními zásadami práva Evropské unie a mezinárodními smlouvami, kterými je ČR vázána, a není tedy s nimi v rozporu.

5. Dopady navrhované úpravy

Na státní rozpočet a ostatní veřejné rozpočty

Kvalifikovaný odhad nákladů vychází pouze z dostupných údajů, které má MPSV k dispozici. Tyto údaje uvádějí, že v roce 2017 bylo vydáno 37 251 prvních rozhodnutí a 7 306 dalších rozhodnutí o stanovení vyživovací povinnosti rodiče k dítěti (celkem 44 557 rozhodnutí). Podle informací poskytnutých MSP bylo pro trestný čin zanedbání povinné výživy v roce 2017 obžalováno 7 253 osob. Počet obžalovaných a odsouzených osob, ale neudává, vůči kolika dětem není plněna vyživovací povinnost. Zároveň je nutno počítat i s navýšením počtu žadatelů o novou dávku z okruhu rodin, kde povinný rodič např. nepracuje, a proto pečující rodič výživné ani nevymáhá. V současné době nejsou sledována ani data o částečném plnění, resp. neplnění vyživovací povinnosti.

S ohledem na to, že nejsou k dispozici žádná relevantní data, která by sledovala aktuální počet dětí, vůči kterým není plněna vyživovací povinnost pro nárok na náhradní výživné, je pro další odhady počítáno s počtem cca 24 000 žádostí o náhradní výživné za rok, jedná se o odhad z celkového počtu stanovených rozhodnutí o výživném (v průměrné výši 2 991 Kč), na které jsou napočítány náklady na dávku a její administrativní zajištění. Průměrná výše 2 991 Kč, na kterou jsou napočítány náklady, vychází z průměrných výší stanoveného výživného dle krajských soudů. S ohledem na to, že náhradní výživné bude poskytováno vždy ve výši stanovené vyživovací povinnosti, nejvýše však ve výši 3 000 Kč měsíčně jsou náklady spočítány na průměrnou výši výživného.

Odhadovaný počet nových míst na jednotlivých pracovištích v resortu MPSV pro administraci dávky a její vymáhání:

Pracoviště	Poznámka	Počet nových míst		
		od	do	průměr
84 vybraných kontaktních pracovišť 14 krajských poboček 1 generální ředitelství	Na každé KoP 1 až 2 místa na administraci a výplatu dávky (76 KoP v místech bývalých okresů a 8 pracovišť v Praze) a 2 místa na KrP koordinace	113	197	155

GŘ ÚP ČR	pohledávek (počet krajských poboček je 14) a 1 GŘ ÚP ČR			
Celkem		113	197	155

Náklady na systemizovaná místa Úřad práce- podrobně

Rozpočtová položka	Počet systemizovaných míst	v roce 2021 1	v roce 2021 155	v roce 2022 155
5013	Platy zaměstnanců na služebních místech	424 265 Kč	65 761 075 Kč	65 761 075 Kč
5031	Sociální pojištění placené zaměstnavatelem	106 066 Kč	16 440 230 Kč	16 440 230 Kč
5032	Zdravotní pojištění placené zaměstnavatelem	38 184 Kč	5 918 520 Kč	5 918 520 Kč
5342	Převod FKSP	8 485 Kč	1 315 175 Kč	1 315 175 Kč
5424	Náhrady mezd v době nemoci	3 000 Kč	465 000 Kč	465 000 Kč
5169	Související provozní výdaje	100 000 Kč	15 500 000 Kč	15 500 000 Kč
5137	Jednorázové (zřizovací) provozní výdaje	65 000 Kč	10 075 000 Kč	0 Kč
	Celkem	745 000 Kč	115 475 000 Kč	105 400 000 Kč

Průměrné roční náklady na jednoho zaměstnance v prvním roce činí 745.000 Kč a v dalších letech 680.000 Kč.

Administrativní náklady	Od	do	průměr
v prvním roce	84 185 000 Kč	146 765 000 Kč	115 475 000 Kč
v dalších letech	76 840 000 Kč	133 960 000 Kč	105 400 000 Kč

Náklady	1. rok	další roky*
	průměr	průměr
Výdaje na dávku náhradní výživné	861 310 000	861 310 000
Administrativní náklady	115 475 000	105 400 000
Odhad výtěžku ze zpětného vymáhání (10 %)**	86 131 000	86 131 000
Celkové náklady (výdaje na dávku + administrativní náklady – výtěžek vymáhání)	890 654 000	880 579 000

Poznámka:* náklady na dávku bez valorizace částek životního minima, ** ve vymáhané částce není uvažováno žádné navýšení ke snížení administrativních nákladů vymáhání

Zdroj: vlastní výpočty

Náklady na výplatu náhradního výživného, při zohlednění poskytovaného náhradního výživného do maximální zákonem stanovené výše lze odhadnout ve výši cca 891 mil. Kč v prvním roce účinnosti zákona a dále ve výši 881 mil Kč ročně. Odhadovaná návratnost poskytnutého náhradního výživného v rámci výkonu rozhodnutí se odhaduje na 10 %,

navýšení návratnosti by snížilo náklady na tuto dávku. Počítaná návratnost je pouze ilustrativní, neboť úspěšnost při vymáhání výživného není známa a liší se i dle způsobu zvoleného výkonu rozhodnutí. Je také třeba upozornit na to, že v prvním roce účinnosti nelze 10% návratnost předpokládat.

Dále je třeba k celkové částce připočíst náklady spojené s vývojem a provozem nového aplikačního programu. **Náklady na realizaci požadavku byly vyčísleny ve výši cca 38mil Kč a provozní náklady se odhadují na cca 1mil měsíčně, tj. 12 mil ročně.**

S ohledem na navrhovanou účinnost zákona od roku 2021 bude navýšení nákladů počítáno v rámci státního rozpočtu pro rok 2021. Bude se jednat o náklady nad rámec rozpočtu MPSV.

Na podnikatelské prostředí

Navrhovaná úprava bude mít vliv na podnikatelské prostředí, neboť právnické a fyzické osoby jsou povinny krajské pobočce úřadu práce na její vyžádání sdělit bezplatně údaje rozhodné podle tohoto zákona pro nárok na náhradní výživné, jeho výši nebo výplatu.

Na územní samosprávné celky

Navrhovaná právní úprava nemá negativní dopad na činnost územních samosprávných celků.

Sociální dopady

Navrhovaná právní úprava má pozitivní dopady na rodiče s dětmi, jimž se nedaří vymoci soudem stanovené výživné. Ti rodiče, kteří splní podmínky nároku na náhradní výživné tak zlepšují svou finanční situaci.

Jistý sociální dopad (pro povinné rodiče) v podobě zachování motivace v platbách řádně stanoveného výživného, je možné spatřovat v samotném principu „zálohovanosti“ dávky.

Dopady na životní prostředí

Navrhovaná úprava nebude mít dopad na životní prostředí, neboť se této oblasti navrhované změny nedotýkají.

Dopady ve vztahu k zákazu diskriminace a ve vztahu k rovnosti žen a mužů

Navrhovaná úprava má pozitivní dopad na rovnost žen a mužů a nemá negativní dopady ve vztahu k zákazu diskriminace ani ve vztahu k rovnosti mužů a žen, neboť dávku bude moci čerpat oprávněný rodič bez ohledu na pohlaví, stejně tak to platí, pokud se jedná o povinného rodiče. Studie dokládají, že v drtivé většině se jedná o matky – samoživitelky, které jsou primárními pečovatelkami o děti. Matky samoživitelky tvoří vedle senierek druhou nejohroženější skupinou, co se týče rizika pádu do chudoby. Navrhovaná úprava má potenciál tuto nerovnost narovnat a snížit tak rizika spojená s feminizací chudoby.

Podle Českého statistického úřadu bylo v roce 2017 v ČR přibližně 175 000 rodin, kde žilo dítě s jedním rodičem. V roce 2018 uspořádal Klub svobodných matek průzkum, který čítal 1 154 respondentek, z nichž téměř polovina nedostávala pravidelně výživné. Třetina z dotázaných pak uvedla, že jejich měsíční příjmy jsou menší než 10 000 Kč.

Institut náhradního výživného tak představuje významný nástroj boje s feminizací chudoby. Je třeba nicméně akcentovat genderový rozměr dané problematiky, resp. reflektovat, že tento problém dopadá ve významně vyšší míře na ženy než na muže, a také, že daná úprava bude mít pozitivní vliv právě na narovnání pozice žen a mužů ve společnosti.

Navrhovaná právní úprava tedy pomůže zejména ženám v případě jejich obtížné finanční situace způsobené nehrazením výživného druhým z rodičů. Stejně však bude postupováno i v případě, kdy oprávněným rodičem bude otec dítěte. Proto je možné konstatovat, že navrhovaná právní úprava má pozitivní dopad na rovnost žen a mužů.

Navrhovaná právní úprava není v rozporu a nestanovuje odchylky ve vztahu k zákazu diskriminace. Rovněž není v rozporu se zákonem č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon).

Dopady ve vztahu k ochraně soukromí a osobních údajů

Lze konstatovat, že v rámci zavedení nového zákona o náhradním výživném budou, při podání žádosti o náhradní výživné zpracovávány osobní údaje oprávněné osoby, příjemce a povinné osoby. Tyto osobní údaje budou součástí informačního systému o náhradním výživném Ministerstva práce a sociálních věcí. S těmito údaji budou pracovat zaměstnanci resortu Ministerstva práce a sociálních věcí a úředníci Úřadů práce, a to pouze v působnosti delegované zákonem.

Zpracování osobních údajů bude prováděno zejména na základě zákonných povinností či zákonem svěřených úkolů a v rozsahu, způsobem a po dobu stanovenými právními předpisy, které upravují činnost, resp. nezbytnými pro realizaci úkolů svěřených těmito předpisy.

Již v současné době jsou osobní údaje žadatelů o ostatní nepojistné sociální dávky v systému Ministerstva práce a sociálních věcí evidovány. Lze předpokládat, že osobní údaje žadatelů o náhradní výživné již budou v systému MPSV evidovány a bude s nimi pracováno právě z titulu nároku na jiné dávky nepojistného systému.

Nebudou-li osobní údaje o oprávněné osobě, příjemci a povinné osobě již evidovány v systému nepojistných sociálních dávek, bude se jednat o nové zpracování osobních údajů.

Tyto osobní údaje budou evidovány pro identifikaci oprávněné osoby, příjemce dávky a povinné osoby, jako účastníků řízení o náhradním výživném. Oprávněná osob, jako osoba, které má za splnění podmínek nárok na náhradní výživné. Příjemce dávky, jako osoba, které má být dávka vyplácena a povinná osoba, jako osoba, již bylo stanoveno výživné a na niž je vedena exekuce k vymožení výživného. Mezi osobní údaje, které budou v rámci zpracování dávky náhradní výživné použita, bylo identifikováno jméno a datum narození, a to jak oprávněné osoby, tak příjemce a osoby povinné.

MPSV je správcem osobních údajů dle nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. 4. 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a při zpracování údajů postupuje v souladu s tímto nařízením.

Zhodnocení korupčních rizik

Navrhovaná úprava nemá dopad do oblasti korupčních rizik a ani nevytváří jejich možnosti. Rovněž neúměrně nerozšiřuje kompetence orgánů státní správy. Kontrolní mechanismy jsou nastaveny již od vyhodnocování žádostí, kdy každé rozhodnutí zaměstnance krajské pobočky Úřadu práce ČR bude kontrolovat kvalifikovaný nadřízený pracovník a je zcela zřejmé, která úřední osoba je odpovědná za rozhodnutí. Dále je možnost podat proti rozhodnutí opravné prostředky (odvolání, přezkumné řízení). Každá osoba má možnost se v rámci správního řízení vyjádřit k podkladům, na základě, kterých bylo rozhodnutí vydáno. Je také nastavena kontrola výkonu veřejné správy, kdy Ministerstvo práce a sociálních věcí tuto kontrolu provádí na krajských pobočkách Úřadu práce ČR.

Dopady na bezpečnost nebo obranu státu

Navrhovaná úprava nebude mít dopady na bezpečnost nebo obranu státu, neboť se navrhovaná opatření této oblasti nijak nedotýkají.

Zvláštní část

ČÁST PRVNÍ – zákon o náhradním výživném

K § 1

Hlavním záměrem návrhu zákona je podpora rodičů s dětmi v případech, kdy druhý rodič neplatí řádně stanovené výživné. Návrh tak řeší situaci rodin s dětmi, které se vlivem nehrazení výživného ze strany povinného rodiče mohou dostat do nepříznivé sociální a finanční situace. Náhradní výživné reaguje na zvýšené riziko ohrožení těchto rodin, které jsou v situaci, kdy dítě neobdrží částku výživného, která je mu určena na základě rozhodnutí, které je exekučním titulem. Náhradní výživné je navrhováno jako opatření v oblasti sociálního zabezpečení. Půjde o jakýsi speciální transfer do rodin, kde není plněna vyživovací povinnosti ze strany povinného rodiče.

Náhradní výživné bude stát po povinném rodiči vymáhat, zákon o náhradním výživném tak upraví také postup vymáhání pohledávek po povinném rodiči, které na stát přejdou v souvislosti s poskytnutí náhradního výživného.

Náhradní výživné je sociální dávka, jejíž náklady hradí stát podle zákona o státním rozpočtu ČR, dávka nepodléhá výkonu rozhodnutí nebo exekuci, nelze ji postoupit, dát do zástavy, ani nemůže být předmětem dohody o srážkách.

K § 2

Oprávněnou osobou je nezaopatřené dítě uvedené v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, které má trvalý pobyt na území ČR a zároveň splňuje podmínky nároku stanovené tímto zákonem. Nezaopatřeným dítětem je dítě nejdéle do 26. roku věku, pokud se soustavně připravuje na budoucí povolání, případně pokud z důvodu nepříznivého zdravotního stavu není toho schopno.

Oprávněná osoba bude mít nárok na náhradní výživné, pokud jí povinná osoba řádně a včas nehradí výživné uložené exekučním titulem. Oprávněnou osobou nebude nezaopatřené dítě, které bude v plném přímém zaopatření zařízení pro péči o děti nebo mládež a dítě svěřené do pěstounské, předpěstounské nebo poručenské péče, kterému náleží příspěvek na úhradu potřeb dítěte podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí, neboť tyto děti jsou finančně zajištěny. Náleží-li dítěti příspěvek na úhradu jeho potřeb podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí, přechází právo dítěte na výživné na stát. Je-li výživné vyšší než tento příspěvek, náleží dítěti rozdíl mezi výživným a částkou příspěvku na úhradu potřeb. Jakmile je nezaopatřenému dítěti přiznán nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte, je krajská pobočka Úřadu práce ČR, která je příslušná k výplatě příspěvku na úhradu potřeb, povinna podat soudu návrh na stanovení výživného na toto dítě. Na základě návrhu krajské pobočky Úřadu práce ČR pak soud uloží rodiči nebo jiné osobě povinné výživou povinnost hradit výživné na účet příslušné krajské pobočky Úřadu práce ČR. V případě, že rodič nebo jiná povinná osoba nehradí řádně a včas soudem stanovené výživné na účet krajské pobočky Úřadu práce ČR, je tato krajská pobočka povinna podat návrh na výkon rozhodnutí. Krajská pobočka Úřadu práce ČR vymáhá dlužné výživné na povinné osobě v plné výši, tj. vymáhá i případnou část výživného přesahující částku příspěvku na úhradu potřeb dítěte, která náleží dítěti. Nárok na náhradní výživné však budou mít nezaopatřené děti svěřené do pěstounské, předpěstounské nebo poručenské péče, kterým nenáleží příspěvek na úhradu potřeb dítěte z toho důvodu, že jsou poživateli důchodu z důchodového pojištění, který je vyšší než částka příspěvku na úhradu potřeb dítěte. U těchto nezaopatřených dětí nedochází k přechodu práva na výživné na stát a mohou proto splnit podmínky vzniku nároku na náhradní výživné. Oprávněnou osobou bude rovněž nezaopatřené dítě, jehož právo na rovnost nakládání v oblasti sociálního zabezpečení, resp. sociálních výhod, tudíž náhradního výživného, je zakotveno v právních

předpisech Evropské unie. Jedná se o nezaopatřené děti ekonomicky aktivních občanů Evropské unie. U ekonomicky neaktivních občanů Evropské unie bude pro nárok na náhradní výživné prováděn test neodůvodnitelné zátěže systému. Další kategorií osob z řad cizinců krytých právními předpisy Evropské unie jsou osoby s udělenou doplňkovou ochranou, jakožto jednou z forem mezinárodní ochrany. Poslední kategorií jsou tzv. rezidenti z jiných členských států Evropské unie. Jedná se o občany z tzv. třetích zemí, kteří disponují pobytovým statutem z jiné členské země Evropské unie a využívají právo na volný pohyb osob a rovnost nakládání, které jim zaručuje směrnice EU č. 109/2003.

K § 3

Základní podmínka nároku na náhradní výživné je, že k vymožení pohledávek na výživné probíhá exekuční řízení nebo řízení o soudním výkonu rozhodnutí. Nárok na náhradní výživné vznikne nebo je zachován i v případech, kdy soudní výkon rozhodnutí nebo exekuce byly zastaveny pro nemajetnost povinné osoby, a to v posledních 4 měsících před podáním žádosti, případně v průběhu řízení o náhradní výživné nebo po přiznání nároku na náhradní výživné. Oprávněná osoba musí splnit pro nárok na náhradní výživné také podmínku bydliště. Tato podmínka se nevyžaduje pouze u cizince, který je rodinným příslušníkem osoby, jejíž nárok na dávku vyplývá z přímo použitelného předpisu Evropské unie nebo je rodinným příslušníkem občana Evropské unie, popř. států Evropského hospodářského prostoru, který je zaměstnaný, samostatně výdělečně činný, nebo si takové postavení ponechává a má právo na rovné zacházení podle předpisu Evropské unie. Tak jako v případě ostatních nepojistných dávkových systémů má osoba bydliště na území České republiky, zejména pokud se zde dlouhodobě zdržuje, vykonává zde výdělečnou činnost, žije zde s rodinou, plní zde povinnou školní docházku nebo se zde soustavně připravuje na budoucí povolání, popřípadě existují jiné významné důvody, zájmy či aktivity, jejichž vzájemná souvislost dokládá sepětí této osoby s Českou republikou.

K § 4

Náhradní výživné náleží ve výši stanovené vyživovací povinnosti (uložené exekučním titulem), která není povinnou osobou hrazena, nejvýše však ve výši 3000 Kč. Pokud však povinná osoba částečně vyživovací povinnost plní, je výše náhradního výživného stanovena tak, aby součet náhradního výživného a částečné úhrady uloženého výživného, byl ve výši takto uloženého výživného, avšak nepřesáhl výši 3000 Kč. Zároveň výše náhradního výživného vychází z měsíčního průměru uložené a uhrazené vyživovací povinnosti za 4 kalendářní měsíce předcházející 4 kalendářním měsícům, za které se nárok prokazuje a uplatňuje, a to z toho důvodu, že povinná osoba může každý měsíc plnit svou vyživovací povinnost pouze částečně a měsíčně zaplacená částka se může každý měsíc lišit. Zároveň pro účely stanovení výše náhradního výživného se na pohledávku na výživné, která byla oprávněnou osobou postoupena v období 4 kalendářních měsíců předcházejících 4 kalendářním měsícům, za které se nárok prokazuje a uplatňuje, hledí jako na zcela splněnou bez ohledu na výši přijaté úplaty.

Příklad:

Výše náhradního výživného vyplácená za leden, únor, březen a duben 2021 bude vycházet z běžného výživného uloženého a uhrazeného za měsíce prosinec, listopad, říjen a září 2020. Výše náhradního výživného vychází z průměru uloženého a uhrazeného výživného za tyto měsíce. Výživné je stanovené ve výši 1000 Kč měsíčně, v září 2020 bylo na výživné zaplaceno 200 Kč (neuhrazeno 800 Kč), v říjnu 2020 bylo uhrazeno 500 Kč (neuhrazeno 500 Kč), v listopadu 2020 bylo zaplaceno 100 Kč (neuhrazeno 900 Kč) a v prosinci 2020 bylo na výživné zaplaceno 500 Kč (neuhrazeno 500 Kč). Povinný měl tedy za tyto čtyři měsíce zaplatit 4000 Kč, zaplatil však jen 1300 Kč. Oprávněné osobě tak bude vyplaceno náhradní

výživné v dalších 4 měsících (leden únor, březen, duben 2021) dohromady ve výši rozdílu mezi částkou 4000 Kč a 1300 Kč, tedy 2700 Kč, měsíčně tedy bude vyplaceno 675 Kč.

K § 5

V řízení ve věcech náhradního výživného a v řízení o přechodu pohledávky na výživné oprávněné osoby na stát rozhoduje Úřad práce České republiky prostřednictvím krajských poboček nebo pobočky pro hlavní město Prahu. Místní příslušnost krajské pobočky Úřadu práce ČR se řídí místem, kde je oprávněná osoba hlášena k trvalému pobytu podle zákona o evidenci obyvatel nebo v případě cizinců podle hlášeného místa pobytu na území České republiky. O odvolání proti rozhodnutí krajské pobočky Úřadu práce ČR bude rozhodovat Ministerstvo práce a sociálních věcí. Odvolání nemá odkladný účinek, jedná se o postup běžný u nepojistných sociálních dávek, kdy se má zamezit dalšímu nadbytečnému hrazení částek ze státního rozpočtu, v opačném případě by krajská pobočka Úřadu práce ČR dál vyplácela dávku, která byla snížena nebo odňata a pak obtížně tyto částky vymáhala zpět. Náhradní výživné je také nastaveno jako sociální dávka, proto je zvolen stejný postup jako u jiných nepojistných sociálních dávek.

K § 6

Účastníkem řízení ve věcech náhradního výživného a řízení o přechodu pohledávky na výživné je sama oprávněná osoba. V řízení o přeplatku ve věcech náhradního výživného bude účastníkem řízení kromě oprávněné osoby také příjemce náhradního výživného (ve většině případů rodič dítěte). Příjemce bude také oprávněnou osobu (nezletilé dítě) v rozsahu, v jakém nemá procesní způsobilost, zastupovat ve všech řízeních a úkonech souvisejících s náhradním výživným. Příjemcem náhradního výživného je ten, k jehož rukám se vyplácí nebo by se vyplácelo i „běžné“ výživné. Tato informace je obsažena v exekučním titulu, jehož obsahem je úprava vyživovací povinnosti k oprávněné osobě. Tento exekuční titul je povinnou přílohou žádosti o náhradní výživné. Ve většině případů to bude rodič nezletilého dítěte, musí však být výslovně uveden v exekučním titulu, jehož obsahem je úprava vyživovací povinnosti jako ten, k jehož rukám se má plnit „běžné“ výživné. U zletilých dětí může být výživné hrazeno přímo k jejich rukám, potom i náhradní výživné se hradí přímo jim, jsou potom oprávněnou osobou a zároveň příjemcem náhradního výživného.

K § 7

Řízení o náhradním výživném se zahajuje na základě žádosti oprávněné osoby na tiskopise předepsaném MPSV. Součástí této žádosti bude poučení o tom, že uvedením nepravdivých údajů o skutečnostech rozhodných pro vznik nároku na dávku se oprávněná osoba dopouští trestného činu podvodu podle § 209 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se především o uvedení nepravdivých či zkreslených údajů o plnění či neplnění stanovené vyživovací povinnosti povinnou osobou.

Žádost se předkládá u místně příslušné krajské pobočky Úřadu práce ČR a je třeba k ní doložit exekuční titul, jehož obsahem je úprava vyživovací povinnosti k oprávněné osobě. V případě, že není doložena úředně ověřená kopie tohoto exekučního titulu, může být předložen u místně příslušné krajské pobočky Úřadu práce ČR originál nebo stejnopis takového dokladu, v němž byla povinné osobě uložena vyživovací povinnost a pracovník krajské pobočky Úřadu práce ČR si na náklady Úřadu práce ČR vytvoří kopii.

Dále se předkládá při podání žádosti doklad částečného plnění výživného, doklad prokazující, že byla pohledávka na výživné postoupena, popřípadě prohlášení, že výživné nebylo ani částečně plněno a že pohledávka na výživné nebyla postoupena. Doklad, který prokazuje částečné plnění vyživovací povinnosti, může být výpis z účtu, poštovní poukaz nebo písemné potvrzení o zaplacení výživného. V případě, že oprávněné osobě není výživné povinným

hrazeno vůbec, není tedy schopna doložit tuto skutečnost, v žádosti tedy pouze prohlásí, že jí výživné hrazeno není. Bude mít pak nárok na náhradní výživné ve výši vyživovací povinnosti, nejvýše však ve výši 3000 Kč měsíčně. Pokud by oprávněná osoba zamlčela, že jí výživné bylo částečně povinným uhrazeno, dopustila by se trestného činu podvodu, o čemž bude poučena v žádosti o náhradní výživné.

Pro nárok na náhradní výživné musí být také doložen doklad prokazující nezaopatřenost dítěte, u dítěte do 15 let věku bude rodič dokládat rodný list, u staršího dítěte pak potvrzení o studiu.

K žádosti se také uvedou údaje o exekuci nebo soudním výkonu rozhodnutí k vymožení pohledávky na výživné zahrnující zejména informace o orgánu, u něhož byl podán návrh na exekuci nebo soudní výkon rozhodnutí, identifikaci povinného, předmět řízení a jeho spisovou značku.

Je-li výživné vymáháno v zahraničí, musí být také osvědčeno, že byl podán návrh na výkon rozhodnutí příslušnému orgánu v zahraničí nebo žádost o vymáhání výživného prostřednictvím Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

V žádosti se také uvede, zda má být náhradní výživné vypláceno na platební účet nebo poštovním poukazem.

O výsledku posouzení žádosti je vydáno písemné rozhodnutí o přiznání či nepřiznání náhradního výživného a o jeho výši, proti kterému se lze odvolat. Náhradní výživné bude vypláceno měsíčně.

K § 8

Náhradní výživné se vyplácí měsíčně, a to po uplynutí kalendářního měsíce, za který výživné náleží, nejpozději do konce kalendářního měsíce následujícího po tomto měsíci. Náhradní výživné je jako dávka poskytováno zpětně, nejdříve od prvního dne v kalendářním měsíci, v němž si žadatel podal žádost. Pokud oprávněná osoba splní podmínky nároku již v měsíci, kdy podala žádost, bude jí náhradní výživné vypláceno již za tento měsíc. Pokud by podmínky splnila až později, přestože žádost již byla podána, bude se náhradní výživné vyplácet až od měsíce, kdy oprávněná osoba splní podmínky nároku.

Náhradní výživné se vyplácí v české měně převodem na platební účet určený oprávněnou osobou, nebo poštovním poukazem, a to podle rozhodnutí oprávněné osoby. Oprávněná osoba je povinna v žádosti uvést, kterým z uvedených způsobů jí má být dávka vyplácena. Požádá-li o změnu způsobu výplaty dávky, je krajská pobočka Úřadu práce ČR povinna provést změnu způsobu výplaty dávky od kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž byla žádost o změnu výplaty doručena.

Nedosahuje-li náhradní výživné za kalendářní měsíc alespoň částky 100 Kč, vyplácí se jednou za 4 kalendářní měsíce.

Jednou za 4 kalendářní měsíce se bude prokazovat výši uhrazeného výživného, neboť výše náhradního výživného vychází z rozdílu mezi uloženým a uhrazeným výživným a tato výše se stanovuje vždy na období 4 kalendářních měsíců. Aby bylo tedy náhradní výživné vypláceno další následující 4 kalendářní měsíce, musí se nejpozději do konce prvního kalendářního měsíce tohoto období prokázat výše uhrazeného výživného za období 4 kalendářních měsíců předcházejících těmto 4 kalendářním měsícům, na které se nárok na výplatu náhradního výživného prokazuje. Neprokáže-li se do této doby výše uhrazeného výživného, zastaví se výplata náhradního výživného od splátky náležející za kalendářní měsíc, do jehož konce je třeba prokázat výši příjmů. Neprokáže-li se výše uhrazeného výživného ani do konce posledního kalendářního měsíce v období 4 kalendářních měsíců, za které by se mělo náhradní výživné vyplácet, nárok na dávku zaniká. Uhrazené výživné se prokazuje především výpisy z účtů, písemnými potvrzeními o zaplacení výživného a poštovními poukázkami.

Příklad:

Náhradní výživné vyplácené v lednu, únoru, březnu a dubnu 2021 vychází z částek uloženého a uhrazeného výživného za měsíce prosinec, listopad, říjen a září 2020. Aby bylo náhradní výživné vypláceno v dalších měsících, tzn. v květnu, červnu, červenci a srpnu 2021, musí být doloženo uhrazené výživné za měsíce leden, únor, březen a duben 2021 nejpozději do konce měsíce května 2021. Neprokáže-li se do této doby výše uhrazeného výživného, zastaví se výplata náhradního výživného od splátky náležející za květen 2021. Neprokáže-li se výše uhrazeného výživného ani do konce měsíce srpna 2021, nárok na dávku zaniká.

§ 9

Krajská pobočka Úřadu práce ČR změní výši náhradního výživného v případě, kdy se změní výši stanoveného běžného výživného. Výše náhradního výživného vychází z rozdílu mezi uloženým a uhrazeným výživným a tato výše se stanovuje vždy na období 4 kalendářních měsíců. Každé 4 kalendářní měsíce je oprávněná osoba povinna doložit výši uhrazeného výživného, krajská pobočka Úřadu práce ČR však pro výpočet výše náhradního výživného musí znát také výši tzv. běžného výživného uloženého exekucním titulem. Oprávněná osoba je tedy povinna krajskou pobočku Úřadu práce ČR informovat také o změně výše vyživovací povinnosti. Pokud se rozhodnutím, které je exekucním titulem, změní výše výživného, je oprávněná osoba povinna do osmi dnů od vykonatelného rozhodnutí informovat krajskou pobočku Úřadu práce ČR. Pokud tuto povinnost splní, provede se změna výše náhradního výživného od kalendářního měsíce, ve kterém se stal vykonatelným titul určující novou výši vyživovací povinnosti. Pokud oprávněná osoba tuto povinnost nesplní a krajskou pobočku Úřadu práce ČR neinformuje, náhradní výživné se zvýší od kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, kdy byla tato skutečnost zjištěna a sníží se od kalendářního měsíce, ve kterém se stal vykonatelným titul určující novou výši vyživovací. Výše náhradního výživného se mění také v závislosti na plnění výše měsíční dávky výživného určené v exekucním titulu, nová výše náhradního výživného se stanovuje vždy na období 4 kalendářních měsíců.

K § 10

Změní-li se výše náhradního výživného podle předchozího ustanovení (§ 9), rozhodnutí o této skutečnosti se pouze poznamená do spisu, písemně se tedy nevyhotovuje. Toto rozhodnutí je prvním úkonem v řízení. Oprávněná osoba se pouze písemně vyrozumí o tom, že jí byla změněna výše náhradního výživného. V tomto případě rozhodnutí nabývá vykonatelnosti poznamenáním do spisu. Byl zvolen tento jednodušší postup, a to z toho důvodu, že výše náhradního výživného pouze kopíruje výši „běžného“ výživného, o kterém rozhoduje soud. Rozhodnutí o nové výši náhradního výživného vychází z rozhodnutí soudu. Pokud by oprávněná osoba s novou výší nesouhlasila, připadá v úvahu spíše obrana proti soudnímu rozhodnutí.

Oprávněná osoba má i přesto právo požádat krajskou pobočku Úřadu práce ČR o písemné vyhotovení rozhodnutí o změně výše náhradního výživného, které se jí poté doručí do vlastních rukou. Požádat může do 15 dnů ode dne výplaty nové výše náhradního výživného. Pokud o písemné vyhotovení rozhodnutí nepožádá, nabývá rozhodnutí právní moci marným uplynutím této lhůty. V případě, že je tedy rozhodnutí písemně vyhotoveno, je doručeno oprávněné osobě do vlastních rukou a ta má poté možnost se podle správního řádu odvolat.

K § 11

Výplata náhradního výživného se rozhodnutím zastaví v případech, kdy oprávněná osoba nesplní na výzvu krajské pobočky Úřadu práce ČR povinnosti uložené jí tímto zákonem, nebo v případech, kdy o to sama požádá. Krajská pobočka Úřadu práce ČR oprávněnou osobu vyzve k prokázání podmínek nároku jen v případě pochybností o dalším trvání nároku.

Výplata náhradního výživného se zastaví od splátky náležející za kalendářní měsíc následující po kalendářním měsíci, ve kterém byl zjištěn důvod pro její zastavení. Důvodem pro zastavení výplaty je tedy nesplnění podmínek nároku na náhradní výživné nebo žádost oprávněné osoby. Výplata náhradního výživného se rozhodnutím obnoví od kalendářního měsíce, ve kterém oprávněná osoba dodatečně splní podmínky uložené jí tímto zákonem.

Nejsou-li ani ve lhůtě dodatečně uložené krajskou pobočkou Úřadu práce ČR prokázány podmínky nároku na náhradní výživné, dávka se z moci úřední písemným rozhodnutím odejme, a to ode dne následujícího po dni, jímž uplynulo období k prokázání podmínek nároku na náhradní výživné. Žádost o přiznání náhradního výživného může být opět podána nejdříve po uplynutí 4 měsíců od konce kalendářního měsíce, ve kterém došlo k odnětí náhradního výživného. Náhradní výživné neprávem přiznané, vyplacené nebo vyplácené ve vyšší částce, než v jaké náleží, se písemným rozhodnutím odejme nebo sníží, a to dnem následujícím po dni, jímž uplynulo období, za které již bylo vyplaceno. Ustanovení o přeplatku není tímto dotčeno. Žádost o přiznání náhradního výživného může být opět podána nejdříve po uplynutí 4 měsíců od konce kalendářního měsíce, ve kterém došlo k odnětí náhradního výživného.

K § 12

Příjemce, který přijal náhradní výživné nebo jeho část, ačkoliv musel vědět, že bylo vyplaceno neprávem nebo ve vyšší částce, než náležela, nebo jinak způsobil, že náhradní výživné bylo vyplaceno neprávem nebo v nesprávné výši, je povinen dávku nebo její část vrátit. To platí i tehdy, bylo-li již vyplacené náhradní výživné spotřebováno. V tomto případě k náhradnímu výživnému nepřistupujeme jako k výživnému běžnému, které se podle § 923 odst. 2 věty první občanského zákoníku nevrací, pokud je spotřebováno. V případě náhradního výživného, což je sociální dávka, má příjemce povinnost neprávem přijaté náhradní výživné vrátit, i když bylo spotřebováno.

Částky, které mají být vráceny, je možné započíst na náhradní výživné, které má být vyplaceno v následujících měsících. Nárok na vrácení těchto neprávem vyplacených částek zaniká uplynutím tří let ode dne, kdy bylo náhradní výživné vyplaceno, tato lhůta neplyne po dobu řízení o opravném prostředku nebo o žalobě proti rozhodnutí o povinnosti vrátit přeplatek, po dobu řízení o soudním výkonu rozhodnutí nebo exekuci a jejich provádění a po dobu, kdy jsou na úhradu přeplatku prováděny srážky z náhradního výživného nebo jiného příjmu. O povinnosti vrátit přeplatky rozhoduje krajská pobočka Úřadu práce ČR rozhodnutím, proti kterému lze podat odvolání.

K § 13

Oprávněná osoba je povinna písemně informovat příslušnou krajskou pobočku Úřadu práce ČR o každé změně skutečností, která má vliv na trvání nároku, na výplatu a výši náhradního výživného, a to do osmi dnů od této skutečnosti.

Oprávněná osoba je dále povinna na výzvu krajské pobočky Úřadu práce ČR doložit skutečnosti, které mají vliv na přiznání, výplatu, výši a trvání nároku na náhradní výživné, a to také ve lhůtě osmi dnů ode dne doručení výzvy, neurčila-li krajská pobočka Úřadu práce ČR delší lhůtu. Krajská pobočka Úřadu práce ČR oprávněnou osobu vyzve k prokázání podmínek nároku jen v případě pochybností o dalším trvání nároku.

Další právnické a fyzické osoby jsou také povinny na výzvu krajské pobočky Úřadu práce ČR sdělit bezplatně údaje rozhodné pro nárok na náhradní výživné, jeho výši nebo výplatu. Jedná se například o zaměstnavatele povinných osob, případně samotné povinné osoby, které podle sdělení oprávněné osoby neplní zcela nebo částečně vyživovací povinnost. Může se jednat také o exekutory, jejichž součinnost bude také pro účely výplaty náhradního výživného důležitá.

K § 14

Nárok na náhradní výživné zaniká, pokud oprávněná osoba přestane splňovat podmínky nároku. Nárok na náhradní výživné rovněž zaniká v případě, že nejsou splněny ani ve lhůtě dodatečně uložené povinnosti prokázat skutečnosti, které mají vliv na přiznání, výplatu, výši a trvání nároku na náhradní výživné.

Pokud nárok na náhradní výživné zanikl, může být žádost o jeho přiznání opětovně podána nejdříve po uplynutí 4 měsíců od konce kalendářního měsíce, ve kterém došlo k zániku nároku. Nárok na náhradní výživné však nejpozději zaniká po výplatě 24 dávek náhradního výživného vyplacených za celou dobu, kdy je dítě nezaopatřené. Po vyplacení 24 dávek náhradního výživného na jedno dítě již nelze znovu o náhradní výživné žádat. Pokud oprávněná osoba má nárok na náhradní výživné, přestože se jí po nějakou dobu nevyplácí, dávka je tedy ve výši 0,- Kč měsíčně, nezapočítáváme tyto nulové splátky do výše uvedených 24 dávek náhradního výživného. Nárok na náhradní výživné zaniká také skončením nezaopatřenosti dítěte.

K § 15

Navrhuje se upravit způsob přechodu pohledávky oprávněné osoby na výživné na stát a postup při jejím vymáhání prostřednictvím krajské pobočky Úřadu práce ČR.

Navrhuje se, aby o přechodu pohledávek rozhodla po skončení výplaty náhradního výživného krajská pobočka Úřadu práce ČR. V tomto ohledu by mělo jít o zvláštní případ situace, kdy k nabytí vlastnického práva dochází konstitutivním rozhodnutím orgánu veřejné moci ve smyslu ustanovení § 1114 občanského zákoníku. Důvody pro volbu tohoto způsobu regulace jsou praktické. Je třeba si uvědomit, že ačkoli má být náhradní výživné průběžně vyplácenou dávkou, její výše je určována na základě historických údajů o plnění vyživovací povinnosti. Zároveň se předpokládá, že v průběhu poskytování dávky bude probíhat vykonávací řízení k nucenému splnění vyživovací povinnosti. Skutečný rozsah, v němž stát za povinného plnil, bude tedy možné zjistit až zpětně. Taktéž je zapotřebí provést úsudek o tom, které konkrétní pohledávky by na stát měly v důsledku poskytování náhradního výživného přejít. Je přitom právně i prakticky obtížně představitelné, aby byl tomuto mnohdy obtížnému posuzování vystaven orgán provádějící výkon rozhodnutí. Za nevhodnou lze považovat i možnost, aby musela oprávněná osoba na stát své pohledávky smluvně postupovat (především proto, že základní předpoklady pro přechod pohledávky platné pro všechny případy by měly vyplývat již ze zákona).

Posouzení, v jakém rozsahu stát za povinného plnil, by tedy měla po skončení poskytování náhradního výživného provést krajská pobočka Úřadu práce ČR. Na jeho základě by měla rozhodnout, které konkrétní pohledávky oprávněné osoby a v jakém rozsahu na stát přejdou. O přechodu rozhodne tak, aby součet výší jistin pohledávek odpovídal výši vyplaceného náhradního výživného. Při tom by měla postupovat podle pravidla, podle něhož rozhodne o přechodu pohledávek nejméně zajištěných a při stejné míře zajištění pohledávek nejdříve splatných, počínaje prvním kalendářním měsícem, ze kterého se při stanovení výše náhradního výživného vycházelo. V tomto ohledu se návrh inspirovuje obdobným pravidlem obsaženým v ustanovení § 1933 občanského zákoníku. Oprávněné osobě by tedy měly být i nadále zachována pohledávky s vyšší mírou zajištění a lepším časovým pořadím. Dále by mělo být v rozhodnutí vymezeno, která další práva s pohledávkami spojená na stát přechází (včetně případného zajištění). Příslušenství, na které vzniklo právo před vyplacením náhradního výživného, by však na stát nikdy přejít nemělo. V tomto ohledu by mělo zůstat oprávněné osobě právo na kompenzaci škody, která jí vznikla po dobu, po níž vůči ní byl povinný v prodlení s placením pohledávky. Rozhodnutí bude vydáno po zániku nároku na náhradní výživné, tedy po 24 výplatách náhradního výživného nebo po skončení

nezaopatřenosti dítěte. V těchto případech nárok na dávku zaniká a nemůže být již obnoven. Rozhodnutí může být vydáno v odůvodněných případech i dříve, pokud je zde předpoklad, že již dávka nebude znovu vyplácena (např. povinný začal vyživovací povinnost plnit a nepředpokládá se, že bude nutné hradit náhradní výživné, přestože ještě nebylo vyplaceno 24 dávek). K přechodu v rozhodnutí vymezených pohledávek by mělo dojít dnem právní moci rozhodnutí. Vzhledem k tomu, že ani při postoupení pohledávky se nevyžaduje souhlas dlužníka s postoupením, k věcně právním účinkům rozhodnutí dojde bez ohledu na skutečnost, že dlužník nebyl účastníkem řízení. Dokud však nebude dlužníkovi přechod prokázán, může se zprostit tím, že splní dosavadnímu věřiteli (analogicky se uplatní § 1882 odst. 1 občanského zákoníku).

V navrhovaném postupu vymáhání pohledávek státem se reflektuje skutečnost, že hmotněprávní přechod pohledávky nemá automaticky za následek, že se nový věřitel stane oprávněným v probíhajícím řízení o výkon rozhodnutí nebo exekuce. Je tedy třeba, aby dosavadní oprávněný navrhl, aby nabyvatel práva vstoupil do řízení na jeho místo. Obecně je úprava procesního nástupnictví při přechodu práva nebo povinnosti obsažena v ustanovení § 107a občanského soudního řádu, respektive v ustanovení § 36 odst. 4 exekučního řádu. Podle této úpravy lze přechod práva prokázat listinou vydanou státním orgánem, což bude v tomto případě splňovat rozhodnutí krajské pobočky Úřadu práce ČR o přechodu pohledávek.

Vstup státu namísto dosavadního oprávněného do probíhajícího řízení o výkon rozhodnutí nebo exekuce bude hospodárným postupem v případech, kdy vyživovací povinnost není zcela plněna a zároveň náhradní výživné plně tuto povinnost pokrývalo. Oprávněná osoba je povinna na výzvu krajské pobočky Úřadu práce ČR podat návrh na vstup státu na její místo do probíhajícího řízení o soudním výkonu rozhodnutí nebo exekučního řízení, neučiní-li tak, je povinna nahradit státu škodu, kterou takto způsobila. Tam, kde byla vyživovací povinnost plněna částečně, případně náhradní výživné nepostačovalo k jeho pokrytí, se jeví jako racionální, aby dosavadní oprávněný pokračoval ve vedení řízení k vymožení svých zbývajících pohledávek včetně běžného výživného a stát podal návrh na zahájení dalšího řízení o výkon rozhodnutí nebo exekuce k vymožení pohledávek, které na stát přešly. Vymožené pohledávky výživného jsou příjmem státního rozpočtu.

K § 16

Náhradní výživné stejně jako ostatní sociální dávky bude mít informační systém, který bude obsahovat veškeré údaje o náhradním výživném, o oprávněných osobách, o příjemcích náhradního výživného a osobách povinných. Veškeré údaje, které jsou vedeny v informačním systému o náhradním výživném, jsou součástí Jednotného informačního systému práce a sociálních věcí, který je upraven v zákoně o Úřadu práce ČR. Data budou uchovávána po dobu 10 let. Aplikační program na zpracovávání údajů zajišťuje Ministerstvo práce a sociálních věcí a krajské pobočky Úřadu práce ČR jsou povinny při řízení o náhradním výživném, při jeho výplatě a kontrole a při řízení o přechodu pohledávky na výživné oprávněné osoby na stát tento aplikační program používat.

ČÁST DRUHÁ – Změna občanského soudního řádu (k § 17)

Do občanského soudního řádu se doplňuje mezi dávky sociálního zabezpečení také nová zvláštní sociální dávka – náhradní výživné, které také nepodléhá výkonu rozhodnutí. Pohledávka za náhradní výživné se zároveň do občanského soudního řádu doplňuje mezi přednostní pohledávky. Tato pohledávka se tak bude uspokojovat přednostně v pořadí určeném zákonem.

ČÁST TŘETÍ – Změna zákona o daních z příjmů (k § 18)

Stejně jako běžně placené výživné se také náhradní výživné osvobozuje od daně.

ČÁST ČTVRTÁ – Změna zákona o státní sociální podpoře (k § 19)

Pro účely stanovení rozhodného příjmu u příjmově testovaných dávek státní sociální podpory se za příjem považuje také náhradní výživné. Výše poskytovaného náhradního výživného se musí také uvést v žádosti o dávky státní sociální podpory.

ČÁST PÁTÁ – Změna zákona o sociálně-právní ochraně dětí (k § 20)

V případě, kdy orgán rozhodující o náhradním výživném požádá o poskytnutí informace orgán sociálně-právní ochrany, je tento orgán povinen informaci poskytnout.

ČÁST ŠESTÁ – Změna exekučního řádu (§ 21)

Náhradní výživné se doplňuje do ustanoveních exekučního řádu tak, aby bylo vymáháno ve stejném režimu jako běžné výživné.

ČÁST SEDMÁ – Změna zákona o životním a existenčním minimu (k § 22)

Pro účely zákona o životním a existenčním minimu se také náhradní výživné stejně jako běžně placené výživné považuje za započitatelný příjem.

ČÁST OSMÁ – Změna zákona o pomoci v hmotné nouzi (k § 23)

Zvýšením příjmu řádným uplatněním nároků a pohledávek se také rozumí uplatnění nároku na náhradní výživné.

ČÁST DEVÁTÁ – Změna insolvenčního zákona (k § 24)

Náhradní výživné se doplňuje do ustanovení řešící způsoby oddlužení, aby se pohledávka za náhradní výživné uspokojovala po pohledávce na výživném.

ČÁST DESÁTÁ – Změna zákona o Úřadu práce (k § 25)

V souvislosti se vznikem nové dávky je nutné do zákona doplnit další úkol pro Úřad práce ČR, a to v oblasti náhradního výživného. Náhradní výživné stejně jako ostatní sociální dávky bude mít svůj informační systém, který bude obsahovat veškeré údaje o náhradním výživném, o příjemcích, žadatelích o náhradní výživné i osobách povinných. Tento systém bude součástí Jednotného informačního systému práce a sociálních věcí, který je upraven v zákoně o Úřadu práce ČR.

ČÁST JEDENÁCTÁ – Změna zákona o zvláštních řízeních soudních (k § 26)

Pohledávka za náhradní výživné se doplňuje do zákona o zvláštních řízeních soudních a bude se uspokojovat v pořadí určeném zákonem.

ČÁST DVANÁCTÁ – Účinnost (k § 27)

S ohledem na nezbytnost urychleného řešení problému podpory rodičů s dětmi v případech, kdy druhý rodič neplatí řádně stanovené výživné, se navrhuje nabytí účinnosti zákona ke dni 1. 7. 2021.

V Praze dne 15. června 2020

Předseda vlády:

Ing. Andrej Babiš v. r.

Ministryně práce a sociálních věcí:

Dipl.-Pol. Jana Maláčová, MSc. v. r.